

Mr Zoran Lalović,
samostalni savjetnik u Zavodu za školstvo

**ISTRAŽIVANJE UTICAJA ZAVODA ZA ŠKOLSTVO
NA PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA/CA
I EKSTERNO UTVRĐIVANJE I UNAPREĐIVANJE RADA ŠKOLE**

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja su dvije funkcije Zavoda za školstvo:

- PROFESIONALNI RAZVOJ I OSPOSOBLJAVANJE NASTAVNIKA/CA ZA REALIZACIJU CILJEVA PROGRAMA (i)
- EKSTERNO UTVRĐIVANJE I UNAPREĐIVANJE KVALITEATA RADA ŠKOLE

Istraživački tim

Izrada projekta i instrumenata istraživanja: Zoran Lalović

Konsultanti pri izradi projekta i instrumenata istraživanja su strani eksperti: Zuzana Lukačková, međunarodna saradnja Državne školske inspekcije Republike Slovačke i Jarmila Braunová, pomoćnica direktora Državne školske inspekcije Republike Slovačke, podržani od Slovačke Ambasade u Crnoj Gori i programa CETIR (Center for experience transfer in integration and reforms).

Konsultanti pri izradi projekta i instrumenata istraživanja: Pavle Goranović, Radovan Popović, Nataša Gazivoda, Vojin Cicmil, Radoje Novović, Vidosava Kaščelan, Božidar Šćepanović, Radovan Ognjanović, Nermin Hajdarpašić, Snežana Grbović, Dragica Kovačević, Milica Vušurović, Miodrag Vučeljić.

Organizacija istraživanja: Radoje Novović

Realizacija istraživanja: Ana Stanišljević, Fran Vuljaj, Koviljka Teodorović, Ljiljana Subotić, Zoran Lalović, Anita Marić, Nada Maras, Božidar Šćepanović, Anton Gojčaj, Miljan Vujošević, Miodrag Vučeljić, Jasmina Đorđević, Radoje Novović, Fadila Kajević, Dragica Kovačević, Željko Korać, Miodrag Brajković, Radomir Sušić, Miomir Radović

Izrada baze podataka: Radoje Novović

Statistička obrada podataka: Zoran Lalović

Obrada otvorenih pitanja: Vojin Cicmil

Izrada izvještaja: Zoran Lalović

UVOD

Zavod za školstvo je vodeća institucija za obezbjeđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, srednjeg opšteg obrazovanja, obrazovanja i vaspitanja djece sa posebnim potrebama i vaspitanja u domovima učenika/ca. Zavod je počeo sa radom 1. januara 2004. godine.

Temeljne funkcije Zavoda za školstvo su: utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada, rad na unapređivanju obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama, obavljanje stručnih poslova praćenja, analize i razvoja obrazovnog sistema, priprema stručnih zadataka o pitanjima o kojima odlučuju Nacionalni savjet i Ministarstvo prosvjete, priprema obrazovno-vaspitnih i pedagoško-metodskih standarda udžbenika, obavljanje stručnih poslova u pripremi obrazovnih programa, kataloga i standarda znanja, normativa i standarda nastavnih sredstava i opreme, istraživanje i savjetodavni rad, organizovanje stručnog usavršavanja nastavnika/ca i obuke direktora/ki i predlaganje mjera za razvoj pojedinih nivoa obrazovanja, novih nastavnih tehnologija i njihove primjene.

Organizacione jedinice Zavoda su: Sektor za unapređivanje obrazovanja, Sektor za nastavu i Služba za opšte poslove i finansije. U okviru Sektora za unapređivanje obrazovanja su: Odsjek za istraživanje i razvoj obrazovnog sistema i Odsjek za međunarodnu saradnju i odnose s javnošću. U okviru Sektora za nastavu su: Odsjek za utvrđivanje kvaliteta i Odsjek za kontinuirani profesionalni razvoj.

Kako je prethodno rečeno predmet ovog istraživanja su *aktivnosti* Sektora za nastavu. U Sektoru za nastavu obavljaju se poslovi koji se odnose na: utvrđivanje i praćenje kvaliteta realizacije standarda vaspitno-obrazovnog rada; donošenje preporuka za unapređivanje kvaliteta standarda; obavljanje savjetodavnog rada; kreiranje standarda i strategija kontinuiranog usavršavanja, obuku profesionalaca u obrazovanju i druge poslove utvrđene propisima.

Profesionalni razvoj i osposobljavanje nastavnika/ca za realizaciju ciljeva programa

Istraživanjem smo utvrdili:

- koliko su nastavnici/ce osposobljeni/ne za realizaciju nastave i pojedinih ciljeva programa;
- kako vide doprinos Zavoda za školstvo svom profesionalnom razvoju;
- da li sadržaj i način rada na obuci zadovoljavaju potrebe profesionalnog razvoja nastavnika/ca;
- koja znanja, vještine i vrijednosti su potrebne za realizaciju nastave i ciljeva programa, tj. profil idealnog nastavnika/ce;
- koji aktelni problemi opterećuju rad nastavnika/ca u školi;
- šta ubuduće treba da bude sadržaj profesionalnog osposobljavanja nastavnika/ca.

Eksterno utvrđivanje i unapređivanje kvaliteta rada škole

Istraživanjem smo utvrdili:

- koliko su nastavnici/ce informisani/ne o ciljevima, predmetu i kriterijima nadzora;
- kakav je uopšte stav (pozitivan ili negativan), nastavnika/ca o nadzoru;

- kakva su iskustva nastavnika/ca u vezi sa pojedinim segmentima procesa nadzora, posebno u vezi sa informacijama koje se prikupljaju u cilju procjene rada nastavnika/ca, te u vezi sa posjetom nadzornika času i komentarima i sugestijama nakon časa;
- Kako se u školi percipiraju uloga i odnos nadzornika prema nastavnicima/cama;
- Kako nastavnici /ce ocjenjuju izvještaj i preporuke nadzora;
- Kakvi su, po mišljenju nastavnika/ca, efekti nadzora;
- Šta bi trebalo preduzeti u cilju poboljšanja procesa i efekata nadzora.

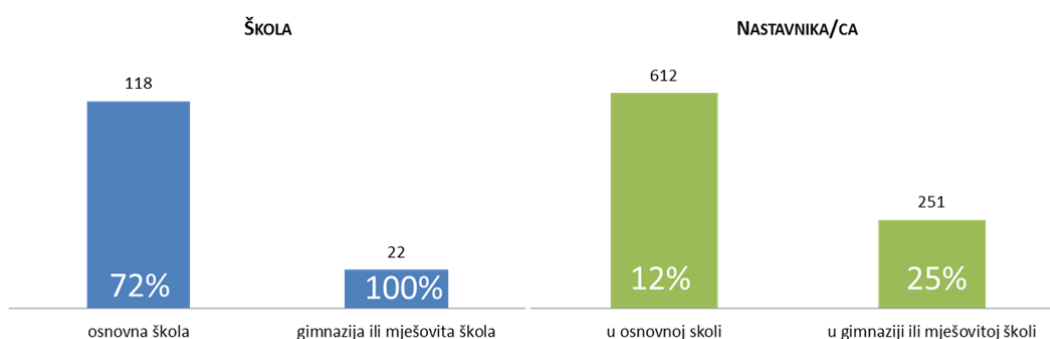
Metod istraživanja

U istraživanju su korišćeni metodi ankete (za nastavnike/ce osnovnih škola i gimnazija) i grupnog intervjua (direktori/ce osnovnih škola i gimnazija)

Upitnik je imao dva dijela. Prvi dio se odnosio na profesionalni razvoj nastavnika/ca, a drugi na nadzor. Najveći broj pitanja su zatvorenog tipa (alternativnog izbora ili Likertovog tipa). Prikupljeni podaci su obrađivati u SPSS programu, verzija 19. U cilju sistematizovanja podataka za sve varijable utvrđene se: frekvencija (f); procenat (%); aritmetičke sredine (M) i standardna devijacija (SD). U cilju poređenja podataka korišćeni su sljedeći testovi: T – test nezavisnih uzoraka koristi se za poređenje srednje vrijednosti jedne kontinuirane varijable u dvije nezavisne grupe. Jednofaktorsku analizu varijanse (ANOVA) koristimo za poređenje varijanse između i unutar grupa (u slučajevima kada se vrše poređenja parametara u više od dvije grupe). Prethodno Levenovim testom testiramo pretpostavku jednakosti varijansi u grupama. Naknadno Tukeyevim HSD testom potvrđujemo značajnost razlika aritmetičkih sredina testiranih grupa. Prihvaćeni nivo značajnosti za sva poređenja iznosi 0,05%.

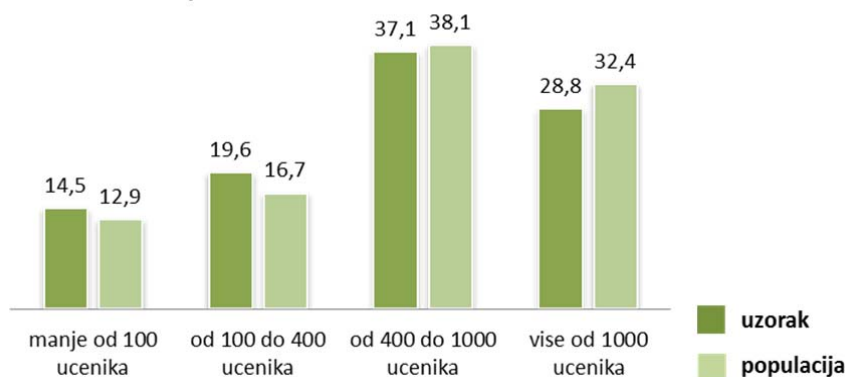
Uzorak istraživanja

U istraživanju je učestvovalo 863 nastavnika/ca iz 140 osnovnih i srednjih škola iz Crne Gore. Uzorak za osnovnu školu sačinjavalo je 612 (12%) nastavnika/ca iz 118 (72%) škola. Istraživanjem je obuhvaćeno 215 (25%) nastavnika/ca predstavnika iz 22 gimnazije u Crnoj Gori.

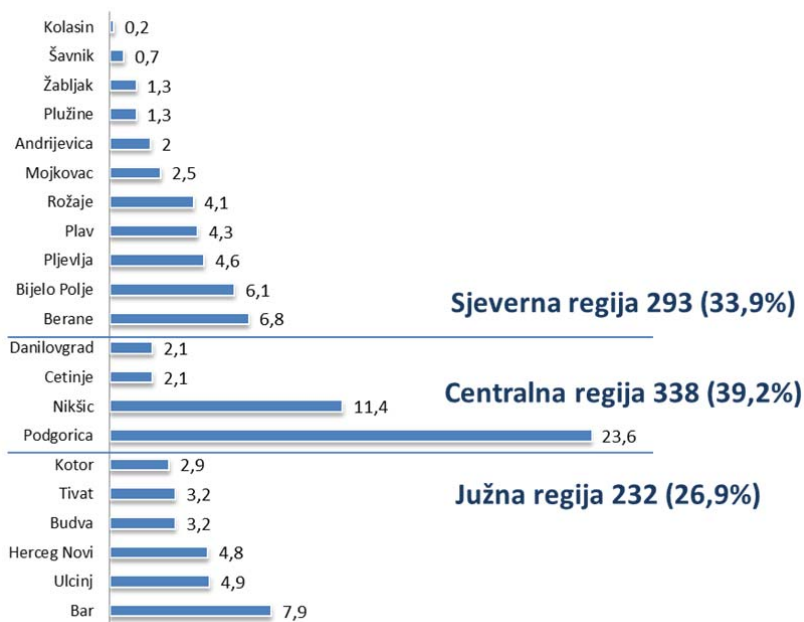

U uzorku su zastupljeni nastavnici/ce iz škola različite veličine, različitih opština i regija u Crnoj Gori! Kada je u pitanju osnovna škola, vodilo se računa da uzorak vjerno reprezentuje škole različite po veličini: male škole (do 100 učenika/ca); škole veličine od 100 do 400 učenika/ca; škole koje imaju između 400 i 1000 učenika/ca i velike škole (preko 1000 učenika/ca). Već je rečeno, uzorkom su obuhvaćena sve gimnazije.

Nastavnici/e iz osnovnih škola različite veličine

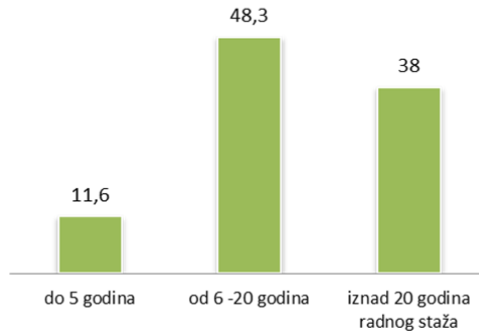

Vodilo se računa i o regionalnim karakteristikama populacije. Najveći broj nastavnika/ca 338 (39,2%) dolazi iz Centralne regije. Iz Sjeverne regije u istraživanju je učestvovalo 293 (33,9%) nastavnika/ca, a iz Južne regije 232 (26,9%) nastavnika/ca.

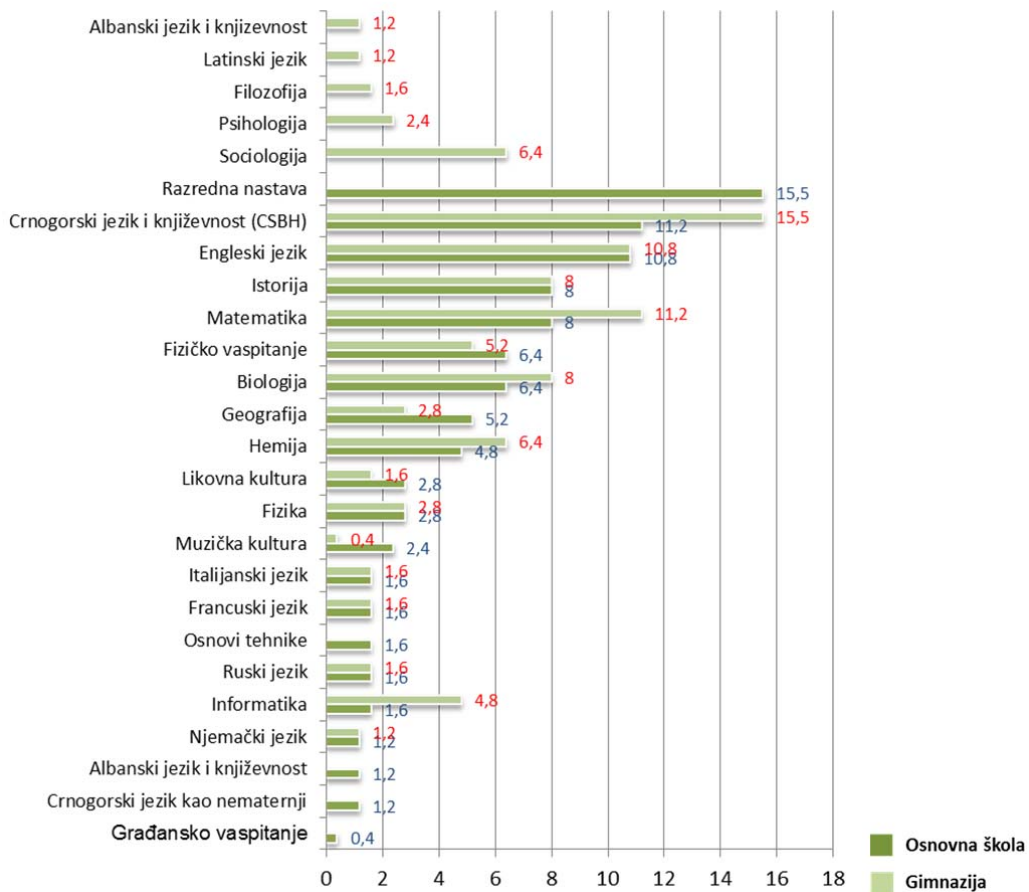

U istraživanju su učestvovali nastavnici/ce različitih godina radnog staža. Najveći broj nastavnika/ca u uzorku (48,3%) u školi radi između 6 i 20 godina. Više od 20 godina radnog staža ima 38% nastavnika/ca, a 11,6% manje od 5 godina.

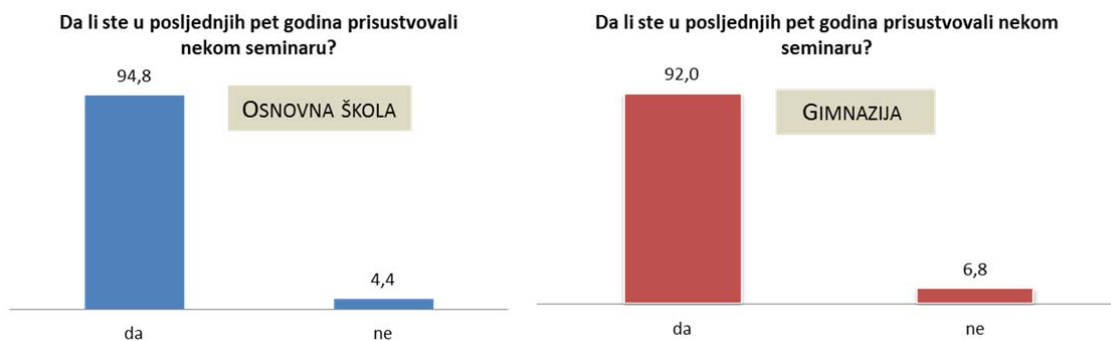
Koliko imate godina radnog staža?

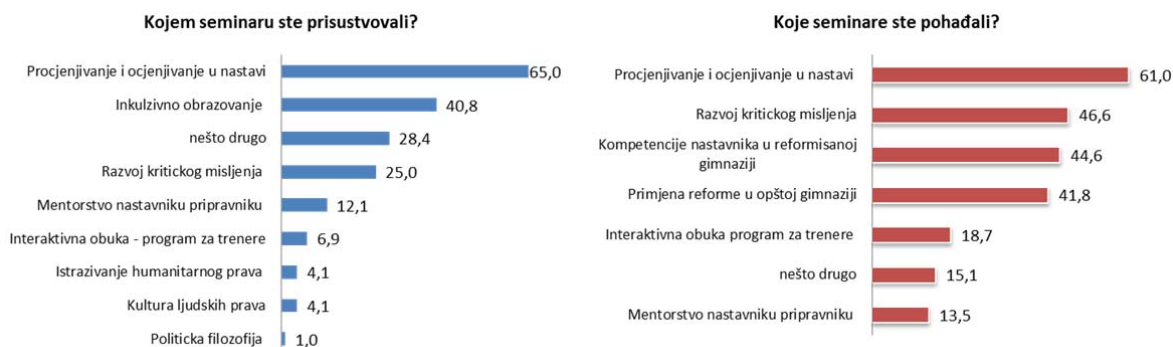
U istraživanju su učestvovali nastavnici/ce različitih predmeta. Najveći broj nastavnika/ca osnovne škole su nastavnici/ce razredne nastave, zatim C-SBH jezika i književnosti, engleskog jezika, istorije i matematike. Najveći broj nastavnika/ca gimnazije su nastavnici/ce C-SBH jezika i književnosti, engleskog jezika, matematike, biologije i hemije.

U našem uzorku su zastupljeni nastavnici/ce sa iskustvom pohađanja seminara¹. U našem uzorku je 94,8% nastavnika/ca osnovne škole i 92% nastavnika/ca gimnazije u posljednjih 5 godina prisustvovalo nekom od seminara koje je organizovao Zavod za školstvo je. Prema tome, može se zaključiti da je uzorak najvećim dijelom sačinjen od nastavnika/ca sa iskustvom kada su u pitanju seminari.

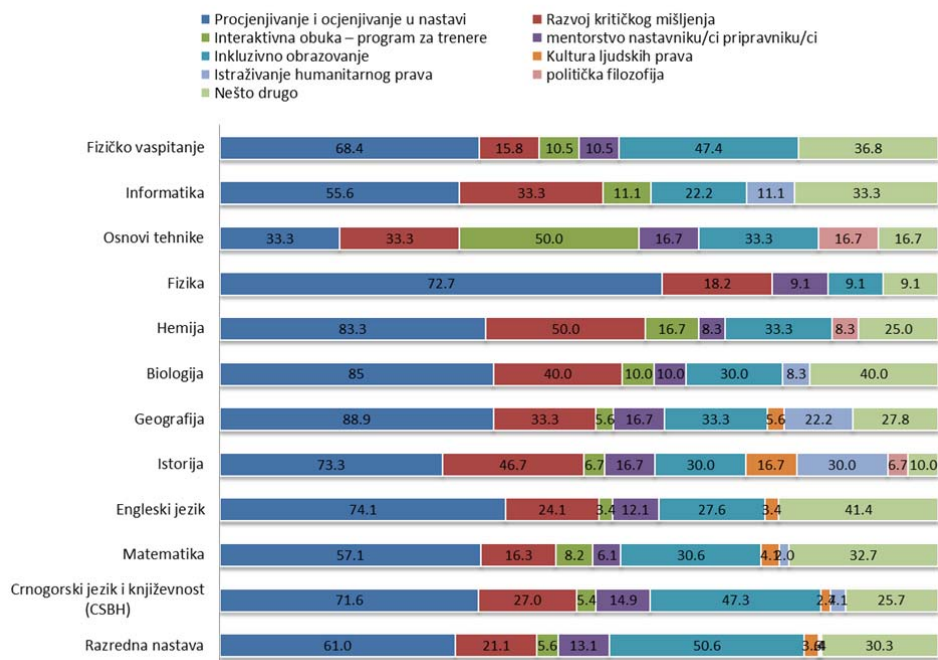

Najveći broj nastavnika/ca i osnovne škole i gimnazije pohađali su seminar: Procjenjivanje i ocjenjivanje znanja učenika/ca. Drugi po rangu u osnovnoj školi je seminar Inkluzivnog obrazovanja, a u gimnaziji Razvoj kritičkog mišljenja učenika/ca.

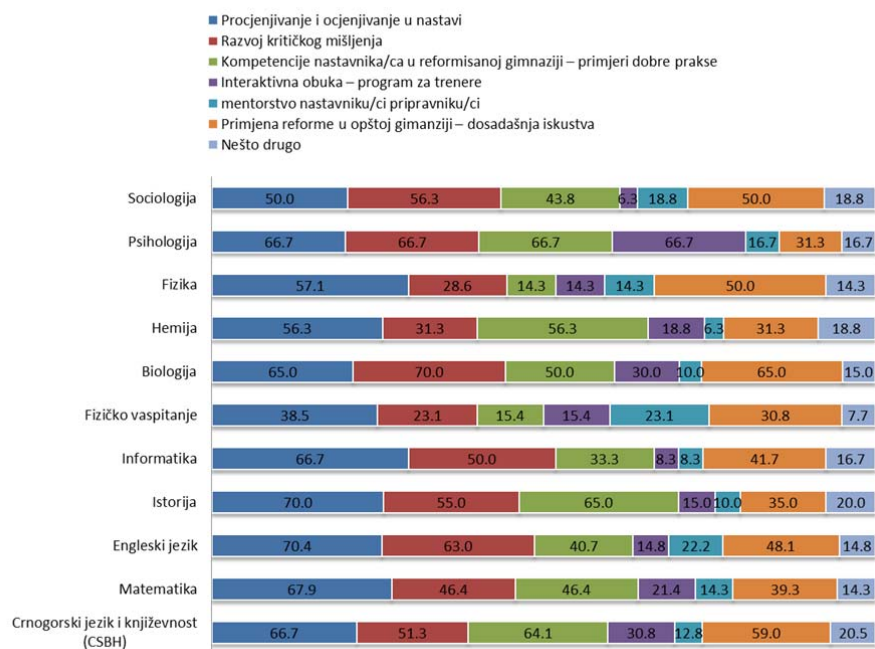

Kada se pohađanje seminara nastavnika/ca osnovne škole analizira u odnosu na predmet, uočljivo je da nema nekih posebnih specifičnosti. Nastavnici/ce različitih predmeta pohađali su uglavnom iste seminare. Tako npr. seminar posvećen razvoju kritičkog mišljenja pohađali su i nastavnici/ce C-SBH jezika i književnosti, istorije, ali i nastavnici/ce fizičkog vaspitanja, informatike, osnova tehnike itd.

¹ Nije nam poznato kakav je odnos u populaciji nastavnika/ca koji jesu i onih koji nisu u posljednjih 5 godina pohađali neki od seminara Zavoda za školstvo.

Slično je kada su u pitanju nastavnici/ce gimnazije. I za njih je karakteristično da je najveći broj nastavnika/ca pohađao seminar posvećen ocjenjivanju i procjenjivanju znanja učenika/ca, i da su svi nastavnici/ce bez obzira na predmet koji predaju pohađali uglavnom iste seminare.

I DIO

PROFESIONALNI RAZVOJ I OSPOSABLJAVANJE NASTAVNIKA/CA ZA REALIZACIJU CILJEVA PROGRAMA

Istraživanjem smo utvrdili:

- koliko su nastavnici kompetentni, osposobljeni za realizaciju nastave i pojedinih ciljeva programa;
- kakav je doprinos Zavoda za školstvo profesionalnom razvoju nastavnika;
- da li sadržaj, i način rada na obuci zadovoljavaju potrebe profesionalnog razvoja nastavnika;
- kompetencije, znanja, vještine i vrijednosti koje su potrebne za realizaciju nastave i ciljeva programa, tj. profil idealnog nastavnika;
- koji aktelni problemi opterećuju rad nastavnika u školi;
- šta ubuduće treba da bude sadržaj profesionalnog osposobljavanja nastavnika.

Rezultati empirijskog dijela istraživanja

1. OSPOSABLJENOST NASTAVNIKA/CA ZA REALIZACIJU CILJEVA PROGRAMA

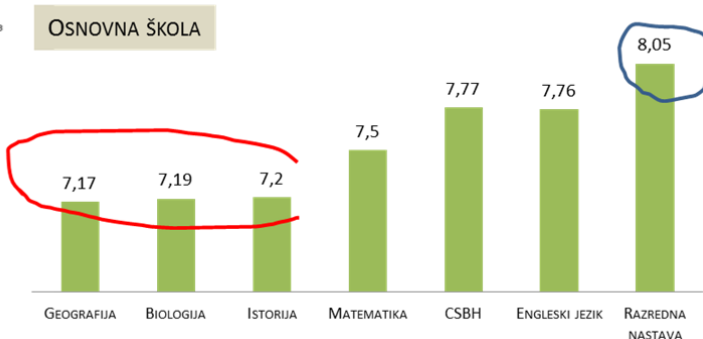
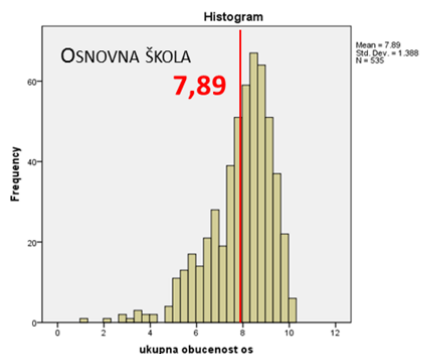
Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

- nastavnici/ce su u značajnoj mjeri osposobljeni/ne² za realizaciju nastave, posebno za ciljno planiranje i za procjenjivanje i ocjenjivanje znanja učenika/ca;
- nešto je niža osposobljenost nastavnika/ca za rad sa nadarenom djecom i djecom sa posebnim potrebama, za problemsko učenje i za korišćenje informacione tehnologije u nastavi;
- postoje određene razlike u ocjeni nivoa osposobljenosti od strane nastavnika/ca različitih nivoa obrazovanja i različitih predmeta.

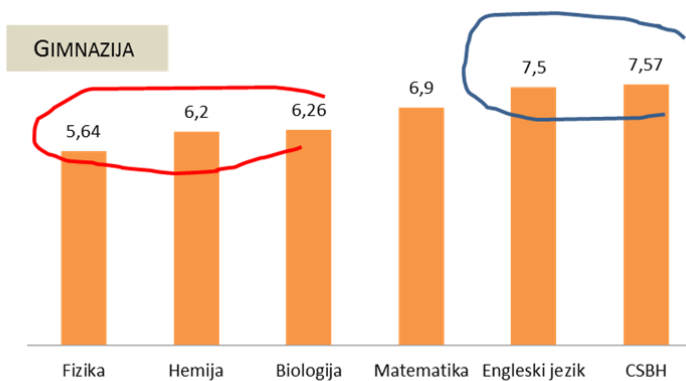
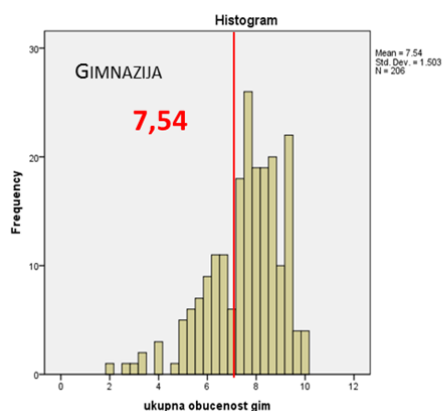
Ocijenite u kojoj mjeri smatrate da ste obučeni/ne, osposobljeni/ne...

Na skali od 1 do 10 prosječna vrijednost ocjene osposobljenosti za nastavnika/cu osnovne škole za različite aktivnosti u realizaciji nastave i pojedinih ciljeva programa iznose visokih 7,89.

² Radi se o samoprocjeni, a ne o objektivnoj ocjeni osposobljenosti nastavnika/ca za realizaciju nastave i pojedinih ciljeva programa.

Uočeno je da postoje razlike u ocjeni nivoa osposobljenosti nastavnika/ca različitih predmeta. Npr. ocjena osposobljenosti za nastavu od strane nastavnika/ca razredne nastave značajno je viša u odnosu na ocjenu osposobljenosti nastavnika/ca geografije, biologije i istorije.

Prosječna ocjena osposobljenosti za realizaciju nastave i pojedinih ciljeva programa u gimnaziji iznosi 7,54 i nešto je niža u odnosu na ocjenu nastavnika/ca osnovne škole. I ovdje postoje razlike u ocjeni osposobljenosti od strane nastavnika/ca različitih predmeta. Tako npr. Nastavnici/ce engleskog jezika i nastavnici/ce C-SBH jezika i književnosti ocjenjuju da su u većoj mjeri osposobljeni/ne za realizaciju nastave u odnosu na npr. nastavnike/ce fizike, hemije, biologije.

Nastavnici/ce osnovne školi i nastavnici/ce gimnazije ocjenjuju da su u najvećoj mjeri osposobljeni za realizaciju nastave, tj. za ciljno planiranje i za ocjenjivanje i procjenjivanje znanja učenika/ca. Pored toga nastavnici/ce osnovne škole ocjenjuju da su u značajnoj mjeri osposobljeni/ne za primjenu metoda aktivnog učenja, a nastavnici/ce gimnazije za razvoj kritičkog mišljenja učenika/ca.

OSNOVNA ŠKOLA

GIMNAZIJA

ZA OCJENJIVANJE I PROCJENJIVANJE ZNANJA UČENIKA/CA	8,70	ZA OCJENJIVANJE I PROCJENJIVANJE ZNANJA UČENIKA/CA	8,46
ZA PRIMJENU METODA AKTIVNOG UČENJA	8,43	ZA RAZVOJ KRITIČKOG MIŠLJENJA KOD UČENIKA/CA	8,06
ZA CILJNO PLANIRANJE I PRIPREMANJE NASTAVE	8,35	ZA CILJNO PLANIRANJE I PRIPREMANJE NASTAVE	8,00

Na drugoj strani, nastavnici/ce osnovne škole i gimnazije smatraju da su u manjoj mjeri osposobljeni/ne za rad sa nadarenom djecom i djecom sa posebnim potrebama, za problemsko učenje i za korišćenje informacione tehnologije u nastavi.

OSNOVNA ŠKOLA		GIMNAZIJA	
ZA RAD SA NADARENOM DJECOM	7,78	ZA RAD SA NADARENOM DJECOM	7,62
ZA RAZVOJ KRITIČKOG MIŠLJENJA KOD UČENIKA/CA	<u>7,78</u>	ZA PRIMJENU METODA INTERAKTIVNOG UČENJA	7,50
ZA DIFERENCIJACIJU I INDIVIDUALIZACIJU NASTAVE	7,56	ZA DIFERENCIJACIJU I INDIVIDUALIZACIJU NASTAVE	7,22
ZA PROBLEMSKO UČENJE	7,37	ZA PROBLEMSKO UČENJE	7,21
ZA KORIŠĆENJE INFORMATIČKE TEHNOLOGIJE U NASTAVI	7,20	ZA KORIŠĆENJE INFORMATIČKE TEHNOLOGIJE U NASTAVI	7,08
ZA RAD SA DJECOM SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	<u>6,56</u>	ZA RAD SA DJECOM SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	5,09

Nizak je nivo osposobljenosti za problemsko učenje i za razvoj kritičkog mišljenja kod nastavnika/ca osnovne škole, odnosno za problemsko učenje i primjenu metoda interaktivnog učenja kod nastavnika/ca gimnazije. Treba primjetiti da je seminar inkluzivnog obrazovanja pohađalo 40% , a seminar o razvoju kritičkog mišljenja 25% nastavnika/ca osnovne škole.

2. OBUKA (PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA/CA)

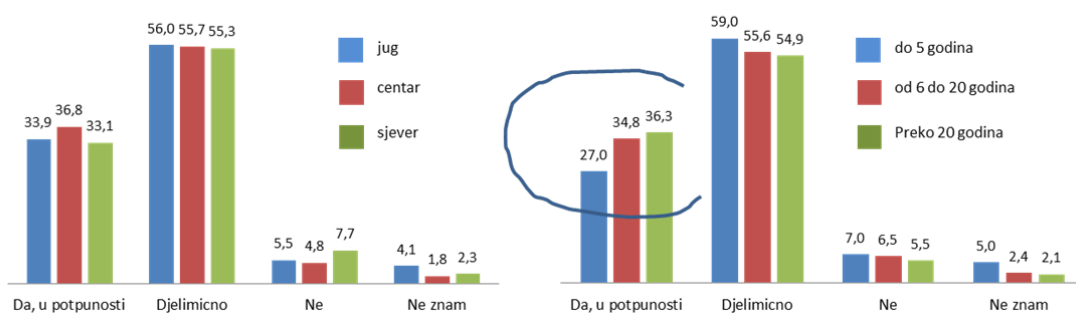
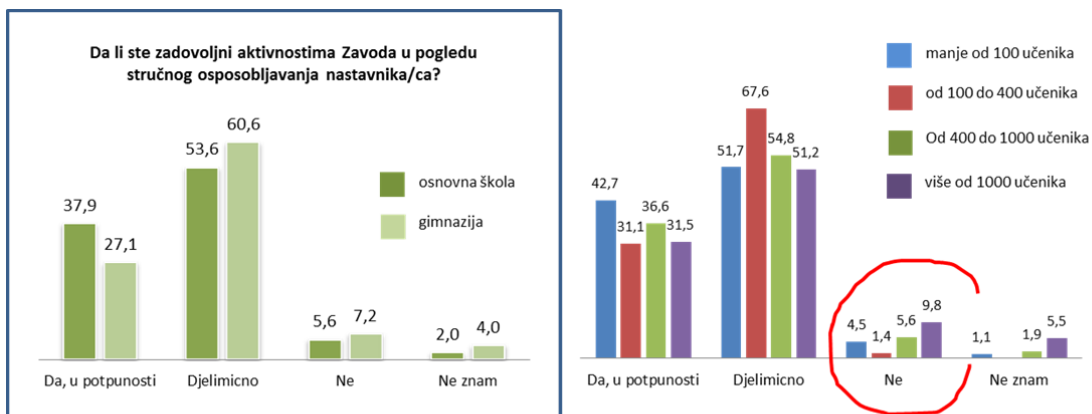
1.1. Doprinos Zavoda za školstvo profesionalnom razvoju nastavnika/ca

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

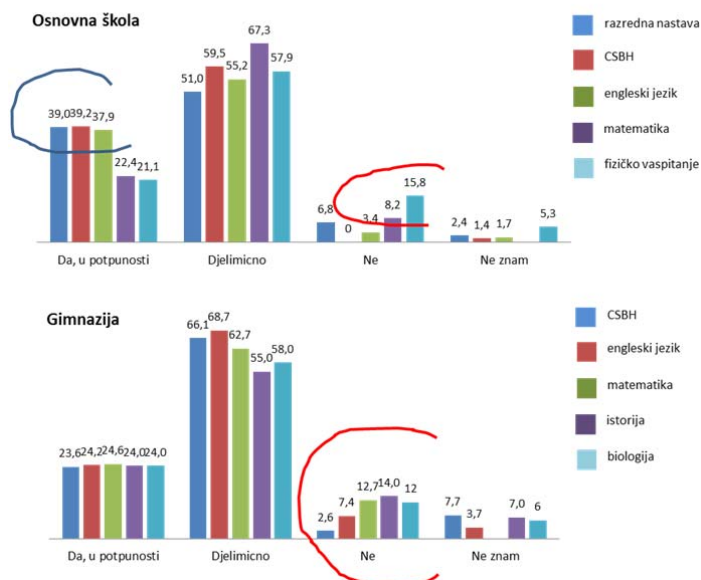
- nastavnici/ce su uglavnom zadovoljni/ne aktivnostima Zavoda za školstvo u pogledu stručnog osposobljavanja nastavnika/ca;
- izgleda da postoje razlike u stepenu (ne)zadovoljstva ulogom Zavoda od strane nastavnika/ca različitih predmeta;
- veći broj nastavnika/ca smatra da je Zavod za školstvo značajno uticao na njihov profesionalni razvoj. U odnosu na Zavod veći doprinos profesionalnom razvoju nastavnika/ca imali su: fakultet, uprva škole, PRNŠ i kolege u školi. Manji doprinos profesionalnom razvoju nastavnika/ca u odnosu na Zavod imaju NVO.

U cjelini gledano, da li ste zadovoljni aktivnostima Zavoda za školstvo u pogledu stručnog osposobljavanja nastavnika/ca?

Veoma mali broj nastavnika/ca osnovne škole i gimnazije nijesu zadovoljni aktivnostima Zavoda za školstvo kada je u pitanju stručno osposobljavanje nastavnika/ca. Najveći broj nastavnika/ca je djelimično ili u potpunosti zadovoljan radom Zavoda u ovom pogledu. Nastavnici/ce osnovne škole su u nešto većoj mjeri zadovoljni aktivnostima Zavoda u odnosu na nastavnike/ce gimnazije. Npr. dok je 37% nastavnika/ca osnovne škole potpuno zadovoljno aktivnostima Zavoda, za ovu tvrdnju se opredijelio znatno manji broj – 27% nastavnika/ca gimnazije.

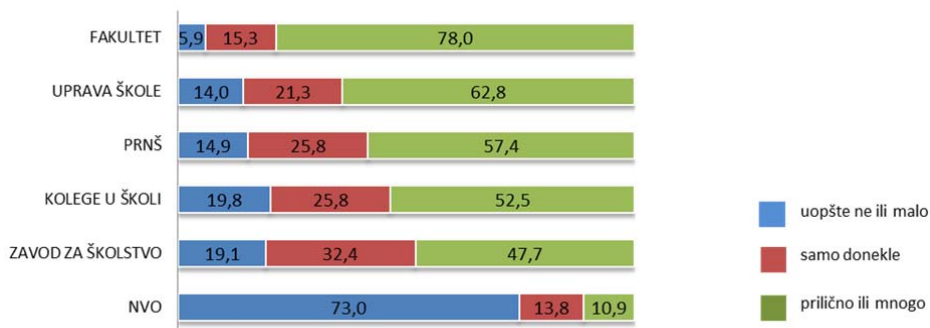
Analiza je pokazala da između nastavnika/ca različitih regija ne postoje značajne razlike u pogledu zadovoljstva aktivnostima Zavoda za školstvo (vezano za stručno osposobljavanje nastavnika/ca). Među nezadovoljnim najviše je nastavnika/ca velikih škola (škole preko 1000 učenika/ca). Među onima koji su u potpunosti zadovoljni aktivnostima Zavoda najviše je nastavnika/ca sa iskustvom u nastavi (nastavnici/ce preko 20 godina radnog staža).

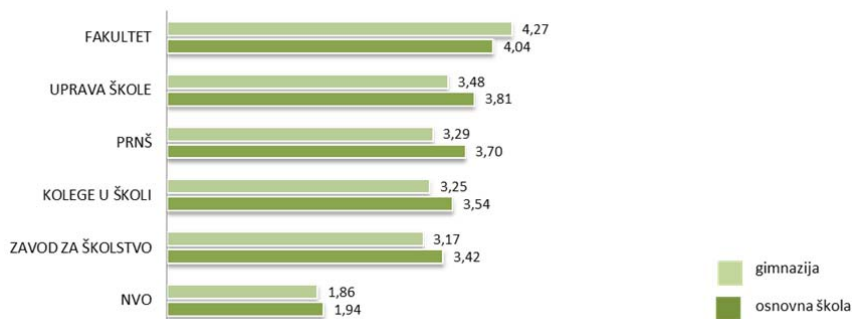
Dalje analize zadovoljstva nastavnika/ca aktivnostima Zavoda za školstvo pokazuju da postoje značajne razlike u stepenu (ne)zadovoljstva ulogom Zavoda od strane nastavnika/ca različitih predmeta. Tako su npr. u osnovnoj školi aktivnostima Zavoda u najvećoj mjeri zadovoljni nastavnici/ce razredne nastave, nastavnici/ce C-SBH jezika i književnosti i nastavnici/ce engleskog jezika. Među nezadovoljnim nastavnicima/cama najviše je nastavnika/ca fizičkog vaspitanja i matematike. U gimnaziji među nezadovoljnim nastavnicima/cama najviše je nastavnika/ca istorije, biologije i matematike (značajno manje u odnosu na nastavnike/ce C-SBH jezika i književnosti i nastavnike/ce engleskog jezika).

Ocijenite, koliko su vašem profesionalnom razvoju, za rad u današnjoj školi, doprinijeli: fakultet, Zavod za školstvo, kolege u školi, NVO, PRNŠ, uprava škole!

Značajan broj nastavnika/ca (47,7%) smatra da je Zavod imao veliki uticaj u njihovom profesionalnom razvoju. U odnosu na Zavod veći doprinos profesionalnom razvoju nastavnika/ca imali su: fakultet, uprava škole, PRNŠ i kolege u školi. Manji doprinos profesionalnom razvoju nastavnika/ca u odnosu na Zavod imaju NVO.

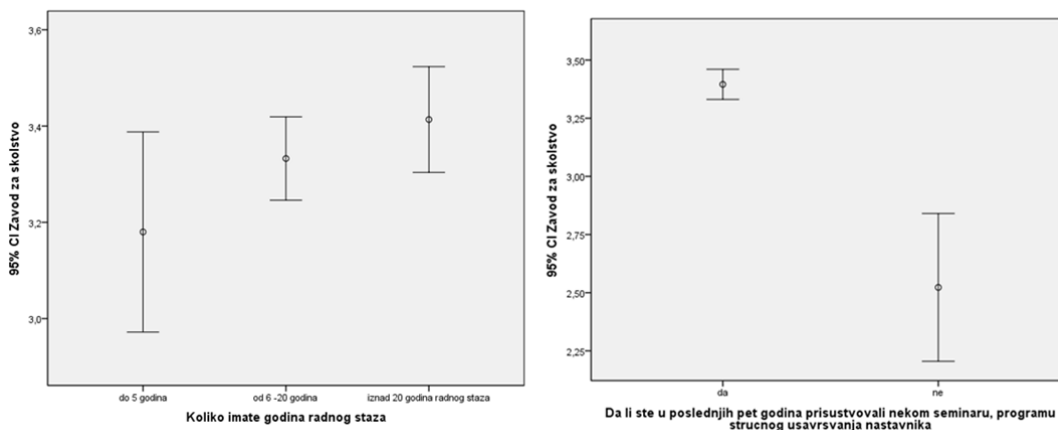

Postoje određene razlike u ocjeni doprinosa Zavoda za školstvo profesionalnom razvoju nastavnika/ca osnovne škole i gimnazije. Nastavnici/ce gimnazije daju nešto veći značaj fakultetu (osnovnim studijama) u odnosu na nastavnike/ce osnovne škole. Nastavnici/ce osnovne škole daju veći doprinos svim ostalim faktorima profesionalnog razvoja, posebno onih u školi: upravi, PRNŠ, kolegama.

Nastavnici/ce različitih godina staža različito osjenjuju ulogu Zavoda za školstvo u njihovom profesionalnom razvoju. Tako npr. najvišu ocjenu uloge Zavoda profesionalnom razvoju daju nastavnici/ce sa 20 i više godina staža. Sa druge strane, najniža ocjena uloge Zavoda je kod

nastavnika/ca početnika, do 5 godina staža. Ulogu Zavoda u pogledu stručnog osposobljavanja nastavnika/ca značajno pozitivnije ocjenjuju nastavnici/ce koji/koje su u posljednjih 5 godina prisustvovali/le nekom od seminara Zavoda u odnosu na one nastavnike/ce koji/koje nijesu. Napominjemo da je naš uzorak nastavnika/ca dominantno sastavljen od nastavnika/ca koji/koje su pohađali/le seminare.

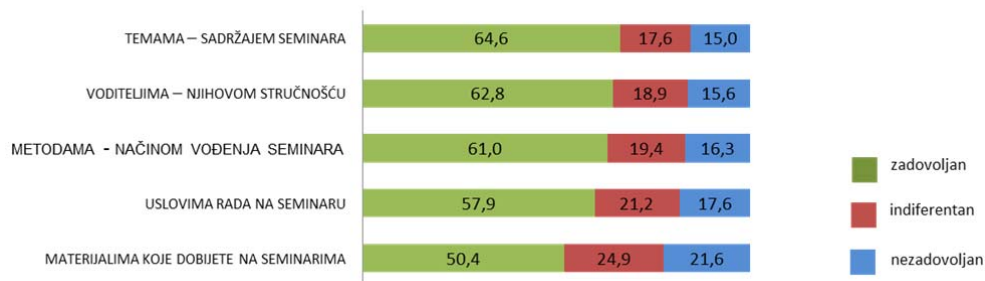
2.2. Sadržaj i način obuka

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

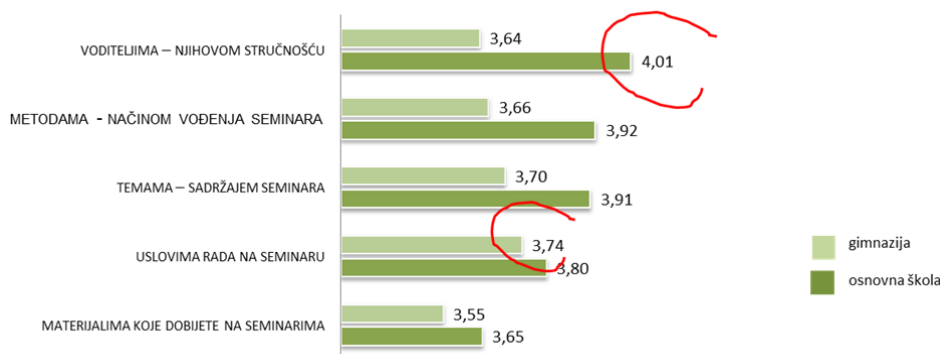
- većina nastavnika/ca su zadovoljni/ne svim aspektima organizacije seminara: temama, voditeljima, metodama, uslovima i materijalima koje dobiju na seminaru;
- postoje određene specifičnosti u ocjeni seminara od strane nastavnika/ca osnovne škole i gimnazije. Dok su nastavnici/ce osnovne škole najviše zadovoljni voditeljima, nastavnici/ce gimnazije najpovoljnije ocjenjuju uslove na seminaru;
- većina nastavnika/ca, posebno u gimnaziji, i u nekim predmetima, dijele osjećaj da nemaju uticaja na to šta će biti program njihovog stručnog osposobljavanja;
- najveći broj nastavnika/ca na seminarima preferira učenje koje podrazumijeva rješavanje problema iz prakse kroz diskusiju.

U kojoj mjeri ste bili zadovoljni sljedećim aspektima organizacije seminara: temama, voditeljima, uslovima, materijalima?

Većina nastavnika/ca je zadovoljno svim aspektima organizacije seminara: temama, voditeljima, metodama, uslovima i materijalima koje dobiju na seminaru. Sa druge strane izgleda da postoji stabilna grupa nastavnika/ca, između 30 i 50%, koji su ili nezadovoljni ili indiferentni u odnosu na pojedine aspekte organizacije seminara, posebno u odnosu na materijale koje dobijaju na seminarima.

Postoje značajne razlike u ocjeni seminara od strane nastavnika/ca osnovne škole i gimnazije. Nastavnici/ce osnovne škole posebno pozitivno ocjenjuju voditelje seminara i njihovu stručnost, a zatim i metode i teme na seminaru. Iz pozicije nastavnika/ca gimnazije, koji/koje su inače strožiji/e u ocjeni svih aspekata organizacije seminara, ocjene voditelja, tema i sadržaja seminara su niže u odnosu na ocjenu uslova realizacije seminara.

Veći broj nastavnika/ca komentarisao je pojedine aspekte organizacije seminara. Tako npr. 14,87 % nastavnika/ca imali su komentare u smislu da **teme seminara** treba da su *više prilagođene potrebama nastavnika/ca* (da nastavnici/ce predlažu teme). Tipični komentari nastavnika/ca bili su:

Omogućiti nastavnicima da sami biraju teme seminara.

Da teme proizilaze iz nastavne prakse i da nastavnici sami predlažu teme za kojim se nametnula potreba.

Birati teme za seminar koje se odnose na rješavanje nedoumica u praksi.

Uraditi ankete za nastavnike kako bi ispitali koje vrste seminara (teme) su im najkorisnije za usavršavanje.

Organizovati seminare na temu koju nastavnici predlažu, jer zapravo oni realizuju nastavu.

Oko 10 % nastavnika/ca imali su komentar u odnosu na **stručnost i pedagoško iskustva voditelja seminara**. Tipični komentari nastavnika/ca bili su:

Da predavači budu dobri poznavaooci materije i da budu lica iz nastave.

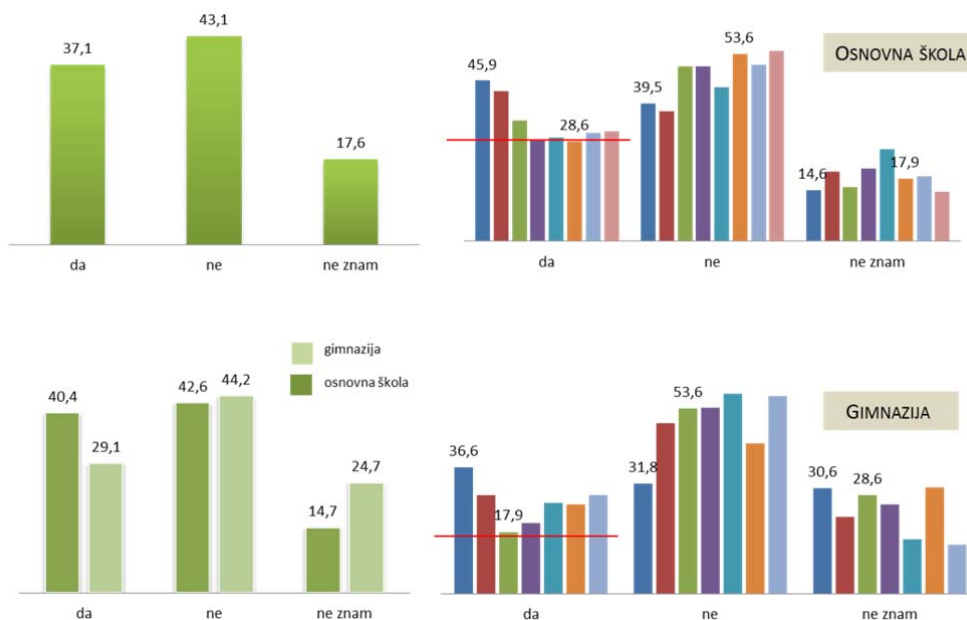
Da budu ljudi iz učionice sa bogatim iskustvom koji će konkretno odgovarati na pitanja.

Da predavači rješavaju probleme koji su tema seminara na primjerima iz prakse, a ne teorijski samo.

Bilo bi idealno da voditelji i treneri dođu u školu i održe neki ugledni/ogledni čas.

Da li ste na bilo koji način mogli uticati na to, šta će biti program vašeg stručnog osposobljavanja?

Većina nastavnika/ca (43%), posebno nastavnika/ca u gimnaziji (44%), i u nekim predmetima, dijele osjećaj da nemaju uticaja na to šta će biti program njihovog stručnog osposobljavanja.

Detaljnija analiza ukazuje na moguće značajne razlike u osjećaju autonomije nastavnika/ca različitih predmeta u pogledu svog stručnog osposobljavanja. Tako npr. dok u nekim predmetima 36% nastavnika/ca smatra da imaju uticaj na program svog stručnog usavršavanja, u drugim predmetima procenat takvih nastavnika/ca je značajno niži (17,9%).

Inače je 15,94 % nastavnika/ca komentarisalo **dostupnost seminara**. Tipični komentari nastavnika/ca bili su:

Da se na seminare ne pozivaju uvijek isti.

Treba omogućiti da svaki nastavnik dobije šansu da prisustvuje seminarima, a ne samo pojedinci.

Obavještenje o seminarima bi trebalo stizati u školu.

Na osnovu ličnih simpatija ide se na pohađanje seminara. Treba omogućiti svima.

Da direktori ne određuju ko će ići na seminare, već na osnovu planova profesionalnog razvoja omogućiti svima učešće.

Spriječiti praksu selektivnog odabira nastavnika za seminar, na osnovu simpatija.

Jedan broj nastavnika/ca komentarisao je **organizaciju seminara** (oko 15% nastavnika/ca). Tipični komentari nastavnika/ca bili su:

Da seminari budu organizovani u samim školama kroz razna predavanja, bliže mjestu boravka nastavnika.

Organizovati seminare na nivou različitih škola, gdje bi se razmjenjivala iskustva sa kolegama iz drugih škola.

Lijepo je kad su seminari organizovani u našoj školi.

Izmjestiti dio seminara u škole kako bi više nastavnika moglo biti uključeno u obuku.

Organizovanje jednodnevnih seminara nije uopšte efikasno, jer se radi puno, učesnici se premore a rezultati su lošiji. Seminari treba da traju više dana.

Trebalo bi finansijski pomoći i platiti putne troškove nastavnicima. To je glavni problem.

U kojim situacijama na seminaru osjećate da najbolje učite?

Faktorskim postupkom identifikovana su tri tipa „učenika/ca“ među nastavnicima/cama osnovne škole i gimnazije. Dominantan tip su tzv. „praktičari“, tj. nastavnici/ce koji/koje najbolje uče iznošenjem primjera iz prakse, odnosno rješavanjem problema kroz diskusiju. Drugi tip po zastupljenosti je tzv. „aktivista“. To je tip koji je na seminaru prije svega zainteresovan za metod učenja (kako se uči). Voli da uči kroz igru, voli kreativne zadatke, igranje uloga, voli dinamične forme učenja u parovima ili grupama, simuliranjem određenih aktivnosti i sl. Najmanje zastupljen je tzv. „teoretičar“. Najmanji broj nastavnika/ca na seminarima voli da uči individualno, slušanjem predavanja ili čitanjem iz knjiga.

IZNOŠENJEM PRIMJERA IZ PRAKSE	0,9	PRAKTIČAR
KROZ DISKUSIJU	0,8	
RJEŠAVANJEM PROBLEMA	0,6	
KROZ IGRU I KREATIVNE ZADATKE	0,8	AKTIVISTA
IGRANJEM ULOGA	0,7	
U PAROVIMA ILI GRUPAMA	0,6	
SIMULACIJAMA	0,6	
ČITANJEM I UČENJEM IZ KNJIGA I TESTOVA	0,8	TEORETIČAR
PREDAVANJEM	0,8	
INDIVIDUALNO	0,6	

Komentar u vezi **metoda rada** na seminarima imalo je 25,86 % nastavnika/ca. Tipični komentari nastavnika/ca bili su:

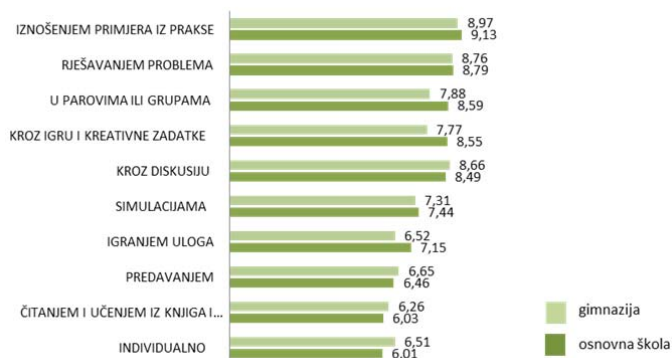
Učenje na seminaru organizovati kroz diskusije, razmjenom iskustava iz prakse, rješavanjem kreativnih zadataka, igranjem uloga, što manje predavanja.

Povezati se više sa praksom (nastavom), prezentovati iskustva profesora, smanjiti predavanja na seminarima, uticati na smanjivanje enciklopedijskog znanja a forsirati primjenljivo znanje.

Izostaviti predavanja i prezentacije koje liče na predavanja u pisanoj formi.

Što više kreativnih radionica i različitih metoda uz prigodne teme koje odgovaraju nastavnim sadržajima iz pojedinih predmeta.

Izgleda da nema bitnijih razlika u načinu učenja nastavnika/ca različitih nivoa obrazovanja, niti nastavnika/ca različitih predmeta. Tako npr. i za nastavnike/ce osnovne škole i za nastavnike/ce gimnazije karakteristično je da na seminarima najbolje uče iznošenjem primjera iz prakse i rješavanjem problema. Među nastavnicima/cama osnovne škole izgleda da je nešto veći broj tzv. „aktivista“, a među nastavnicima gimnazije tzv. „praktičara“ (vidi sliku).

3. BUDUĆE POTREBE PROFESIONALNOG RAZVOJA NASTAVNIKA/CA

3.1. Kompetencije nastavnika/ca

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

- prema mišljenju nastavnika/ca za realizaciju nastave i ciljeva programa najvažnija su tzv. predmetna znanja (poznavanje sadržaja, ciljeva i metodike svog predmeta, kao i umijeće planiranja pedagoškog rada i ocjenivanja znanja učenika/ca);
- na drugom mjestu po značaju su znanja i vještine potrebne za vođenje procesa učenja (poznavanje savremenih metoda i oblika učenja, poznavanje osnovnih teorija učenja, razvojnih karakteristika i načina motivisanja učenika/ca);
- na trećem mjestu su vještine i znanja koja se odnose na obezbjeđivanje povoljnih uslova učenja, a tiču se demokratizacije odnosa, inkluzije, rješavanja konflikata, upotrebe računara itd;
- na posljednjem mjestu su tzv. lične kompetencije koje se tiču otvorenosti za nove ideje i spremnosti za usavršavanje.

Na osnovu vašeg iskustva, odredite koliko su pojedine kompetencije (znanja, vještine i vrijednosti) važne za uspješnu realizaciju nastave i ciljeva programa?

Faktorskim postupkom identifikovana su četiri tipa kompetencije (znanja, vještine i vrijednosti) koje su po mišljenju nastavnika/ca važne za uspješnu realizaciju nastave i ciljeva programa. Prva grupa su tzv. predmetna znanja (poznavanje sadržaja, ciljeva i metodike svog predmeta, kao i umijeće planiranja pedagoškog rada i ocjenivanja znanja učenika), zatim znanja o procesu učenja, o metodama učenja i karakteristikama učenika/ca (poznavanje savremenih metoda i oblika učenja, poznavanje osnovnih teorija učenja, razvojnih karakteristika i načina motivisanja učenika/ca), znanje o povoljnim uslovima učenja a tiču se demokratizacije odnosa, inkluzije, rješavanja konflikata,

upotreba računara itd. Na kraju su tzv. lične kompetencije koje se tiču otvorenosti za nove ideje i spremnosti za usavršavanje.

POZNAVANJE SADRŽAJA SVOG PREDMETA	0,9	PREDMETNA ZNANJA USMJERENOST NA SADRŽAJE I CILJEVE PREDMETA
POZNAVANJE CILJEVA PROGRAMA	0,8	
POZNAVANJE METODIKE PREDMETA	0,8	
POZNAVANJE TEHNIKE OCJENJIVANJA I PROCJENJIVANJA UCENIKA	0,5	
UMIJECE PLANIRANJA PEDAGOSKOG RADA	0,5	
POZNAVANJE SAVREMENIH METODA I OBLIKA NASTAVNOG RADA	0,8	ZNANJA O PROCESU UČENJA USMJERENOST NA UČENJE
POZNAVANJE OSNOVNIH TEORIJA UCENJA	0,8	
POZNAVANJE RAZVOJNIH KARAKTERISTIKA UCENIKA	0,5	
POZNAVANJE EFIKASNIH NACINA MOTIVISANJA UCENIKA	0,5	
POZNAVANJE CILJEVA DEMOKRATSKOG GRADJANSTVA	0,8	ZNANJA O USLOVIMA USMJERENOST NA STVARANJE POVOLJNIH USLOVA UČENJA
POZNAVANJE METODA SAMOEVALUACIJE	0,7	
ZNANJA O DIDAKTICKIM PRINCIPIMA	0,7	
POZNAVANJE CILJEVA I PRINCIPA INKLUZIVNE NASTAVE	0,7	
UMIJECE RIJESAVANJA KONFLIKATA U UCIONICI	0,6	
ZNANJE O UPOTREBI RACUNARA U NASTAVI	0,5	
SPREMNOST NA KONTINUIRANO UCENJE I USAVRSAVANJE	0,9	
OTVORENOST ZA NOVE PRISTUPE U NASTAVI	0,8	LIČNA KOMPETENTNOST
SPREMNOST NA SARADNJU I TIMSKI RAD SA KOLEGAMA	0,6	

Ovdje se zapravo radi o četiri orijentacije, tj. četiri tipična pristupa nastavi od kojih je među nastavnicima/cama u najvećoj mjeri zastupljen prvi – usmjerenost na sadržaje i ciljeve predmeta. Drugim riječima izgleda da je među nastavnicima/cama još uvijek najveći broj onih koji prije svega sebe vide kao stručnjaka za nastavu, a ne za učenje. Na drugom mjestu, ipak značajan broj nastavnika/ca se opredijelio se za učenje (orijentacija na učenje). Ovaj tip nastavnika/ca na prvo mjesto stavlja kompetencije vezane za metode učenja i za karakteristike učenika/ca. Gledano u cjelini, izgleda da je osnovni problem sadašnje nastavne prakse niska motivacija nastavnika/ca za promjene, tj. nedostatak želje za istinskim promjenama, kako ličnim, tako i profesionalnim. Naime, najmanji broj nastavnika/ca se opredijelio da kao dominantno važne izdvoji lične kompetencije koje se tiču otvorenosti za nove ideje i spremnosti za usavršavanje. Ovu situaciju možda najbolje ilustruje komentar jednog nastavnika: „Trebalo bi motivisati nastavnike da oni stvarno žele da se usavršavaju. Kod nas se ne osjeća ta želja, potreba. Sve se svodi na formu, još jedan termin, još jedna potvrda...“ Niska motivacija nastavnika/ca je moguće je povezana sa niskom motivacijom učenika/ca. Dominantan problem sa kojim se nastavnici/ce, a posebno nastavnici/ce gimnazije, susreću u svojoj profesionalnoj praksi je niska motivacija učenika/ca za učenje.

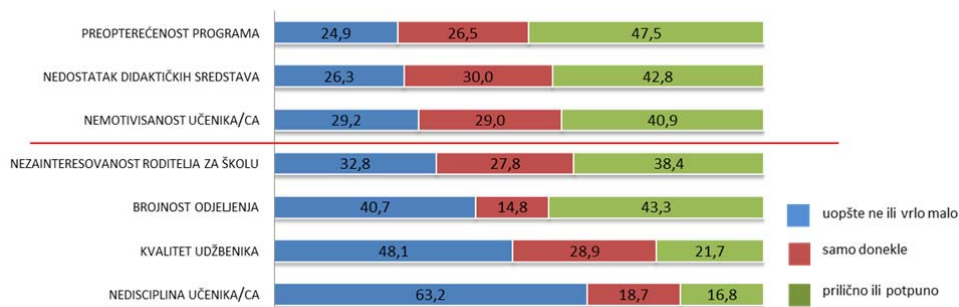
3.2. Aktuelni problemi koji utiču na rad nastavnika/ca

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

- preopterećenost programa, nedostatak didaktičkih sredstava i nemotivisanost učenika/ca izgleda da su osnovni problemi koji opterećuju rad pojedinih nastavnika/ca;
- nemotivisanost učenika/ca i brojnost odjeljenja su problemi posebno karakteristični za nastavnike/ce gimnazije;
- opterećenost rada nastavnika/ca dodatnim problemima izgleda da je srazmjerna veličini škole.

Da li nastavu u Vašoj školi ometaju sljedeći faktori?

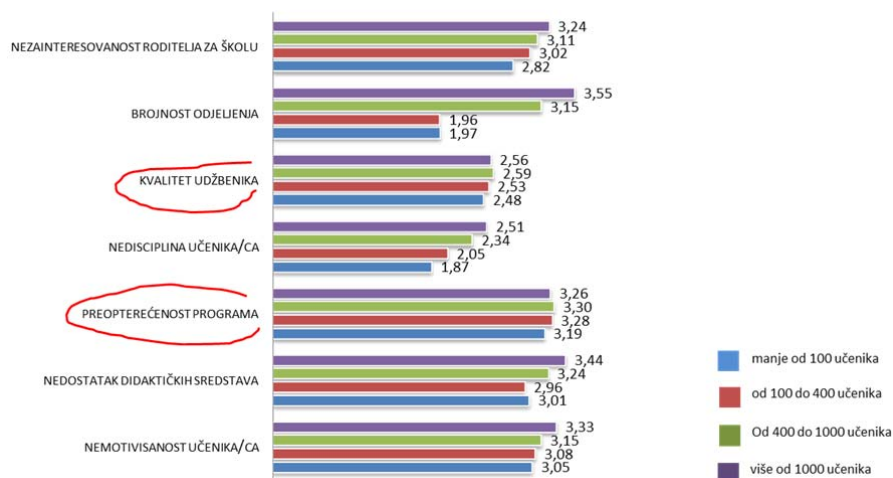
(Ne)disciplina učenika/ca i (ne)kvalitet udžbenika izgleda da ne predstavljaju značajnije ometajuće faktore nastave. Brojnost odjeljenja i nezainteresovanost roditelja za školu u nekim školama je izgleda problem, a u drugim nije. Kao značajni problemi koji mogu uticati na kvalitet nastave izdvojeni su: preopterećenost programa, nedostatak didaktičkih sredstava i posebno nemotivisanost učenika/ca.

Izgleda da postoje određene specifičnosti koje su povezane sa ometajućim faktorima nastave u osnovnim školama i u gimnazijama. Dok su u osnovnoj školi dominantni problemi preopterećenost programa i nedostatak didaktičkih sredstava, za gimnaziju su više karakteristični nemotivisanost učenika/ca i brojnost odjeljenja.

Opterećenost rada nastavnika dodatnim problemima izgleda da je srazmjerna veličini škole. Kada se ometajući faktori nastave sagledaju u kontekstu veličine škole, uočljivo je da su ne/kvalitet udžbenika i preopterećenost programa podjednako zastupljeni bez obzira na veličinu škole. U ostalim slučajevima percepcija prisustva pojedinih problema srazmjerno raste zavisno od veličine škole. Najbolji primjeri su nezainteresovanost roditelja za školu, nedisciplina i nemotivisanost učenika/ca. Što je škola veća to je i veće prisustvo ovih problema.

3.3. Budući sadržaji profesionalnog razvoja nastavnika/ca

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

- u prioritete svog profesionalnog razvoja nastavnici/ce izdvajaju teme koje se prije svega tiču *procesa učenja* (bolje upoznati principe savremena nastave i učenja, naučiti kako učenika/cu naučiti da uči, osposobiti se za razvoj kritičkog i stvaralačkog mišljenja učenika/ca) i *krakteristika učenika/ca* (upoznati specifične potrebe različitih grupa učenika/ca, upoznati osnovne teorije motivacije i načina motivisanja učenika);
- postoje određene specifičnosti u potrebama profesionalnog razvoja nastavnika/ca različitih nivoa školovanja, različitih predmeta, godina staža, karakteristika škola itd.

Šta bi po Vašem mišljenju obavezno trebalo da sadrže budući programi obuke nastavnika/ca?

Nastavnici/ce osnovne škole kao dominantne teme svog budućeg profesionalnog razvoja najčešće su birali teme: upoznati osnovne teorije motivacije i načina motivisanja učenika; bolje upoznati kako učenicu/ka naučiti da uči; bolje upoznati principe savreme nastave/učenja. Ove tri teme bira najmanje svaki drugi nastavnik/ca osnovne škole u uzorku. Među prioritete profesionalnog razvoja nastavnici/ce osnovne škole ubrajaju i osposobljavanje za razvoj kritičkog i stvaralačkog mišljenja i upoznavanje specifičnih potreba različitih kategorija učenika/ca (nadarenih, djeca sa posebnim potrebama i sl.). Ovih pet tema karakteristične su za nastavnike/ce razredne nastave, nastavnike C-SBH jezika i književnosti, nastavnike/ce engleskog jezika i biologije.

Postoje određene specifičnosti u prioritetima profesionalnog razvoja nastavnika/ca različitih predmeta. Npr. umjesto osposobljavanja za razvoj kritičkog mišljenja za nastavnike/ce hemije, fizike i matematike prioritetnije je poznavanje informacionih tehnologija. Nastavnike/ce fizičkog vaspitanja umjesto metoda kritičkog mišljenja više zanima prevencija zavisnosti i tehnike rješavanja međuljudskih sukoba. Ovu situaciju, da postoje određene specifičnosti u potrebama profesionalnog razvoja nastavnika/ca različitih predmeta, čini se da dobro ilustruje jedan komentar nastavnika/ce:

Na svim seminarima trebalo bi voditi računa o učesnicima, da njihova struka ima dodirnih tačaka sa temom seminara.

OSNOVNA ŠKOLA

	OŠ	RAZREDNA NASTAVA	CSBH	ENGLJSKI JEZIK	BIOLOGIJA	HEMIJA	FIZIKA	MATEMATIKA	ISTORIJA	GEOGRAFIJA	FIZIČKO VASPITANJE
UPOZNATI OSNOVNE TEORIJE MOTIVACIJE I NAČINA MOTIVISANJA UČENIKA/CA	59,0	56,2	66,2	55,2	60,0	83,3	72,7	65,3	53,3	55,6	52,6
BOLJE UPOZNATI KAKO UČENIKA/CA NAUČITI DA UČI	53,4	51,0	55,4	67,2	75,0	66,7	63,6	53,1	53,3	44,4	42,1
BOLJE UPOZNATI PRINCIPE SAVREMENE NASTAVE/UČENJA (SAVREMENE METODE I OBLICI UČENJA)	52,6	49,0	52,7	56,9	55,0	41,7	54,5	57,1	50,0	77,8	52,6
OSPOSOBITI SE ZA RAZVOJ KRITIČKOG I STVARALAČKOG MIŠLJENJA UČENIKA/CA	36,6	37,1	47,3	29,3	50,0					36,7	
BOLJE UPOZNATI SPECIFIČNE POTREBE RAZLIČITIH GRUPA UČENIKA/CA(TAL, DJECA SA SMETNJIAMA)	34,2	39,0	37,8	34,5	45,0	58,3					
OSPOSOBITI SE ZA PRIMJENU INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA U NASTAVI						50,0	63,6	44,9			
UPOZNATI METODE I TEHNIKE PRAĆENJA I VREDNOVANJA ZNANJA UCENIKA								40,8	36,7	33,3	
BOLJE UPOZNATI PRINCIPE CILJNOG PLANIRANJA NASTAVE										27,8	
UPOZNATI METODE PREVENCIJE NASILJA I ZAVISNOSTI											36,8
OSPOSOBITI SE ZA RIJEŠAVANJE MEDJULJUDSKIH SUKOBA											42,1

Slična je situacija i kada su u pitanju nastavnici/ce gimnazije. I za njih su karakteristične teme: upoznati osnovne teorije motivacije i načina motivisanja učenika/ca; bolje upoznati kako učenika/cu naučiti da uči; bolje upoznati principe savremene nastave/učenja; osposobljavanje za razvoj kritičkog i stvaralačkog mišljenja. Umjesto upoznavanja specifičnih potreba učenika/ca, nastavnici gimnazije u prvih pet prioriteta izdvajaju metode i tehnike praćenja i vrednovanja znanja učenika/ca.

Isto tako uočavaju se određene specifičnosti potreba profesionalnog razvoja nastavnika/ca različitih predmeta. Npr. nastavnici/ce C-SBH umjesto metoda praćenja i ocjenjivanja žele da upoznaju metode suočavanja sa stresom; nastavnici/ce istorije indikatore kvalitetne nastave itd.

GIMNAZIJA

	GIMNAZIJA	Engleski jezik	Matematika	CSBH	istorija	Informatika	Sociologija	Hemija	Biologija	Fizičko v.
UPOZNATI OSNOVNE TEORIJE MOTIVACIJE I NAČINA MOTIVISANJA UČENIKA/CA	61,8	77,8	64,3	69,2	60,0	38,5	93,8	68,8	65,0	38,5
BOLJE UPOZNATI PRINCIPE SAVREMENE NASTAVE/UČENJA (SAVREMENE MET I OBL UČENJA)	48,6	51,9	39,3	51,3	55,0	38,5	37,5	75,0	40,0	
BOLJE UPOZNATI KAKO UČENIKA/CA NAUČITI DA UČI	45,0	37,0	57,1	51,3	45,0	61,5	37,5	56,3		
UPOZNATI METODE I TEHNIKE PRAĆENJA I VREDNOVANJA ZNANJA UČENIKA/CA	42,2	37,0	46,4					62,5	50,0	
OSPOSOBITI SE ZA RAZVOJ KRITIČKOG I STVARALAČKOG MIŠLJENJA UČENIKA/CA	37,8	37,0	42,9	33,3	40,0		43,8			
UPOZNATI TEHNIKE SUOČAVANJA SA STRESOM				33,3						46,2
BOLJE UPOZNATI INDIKATORE, POKAZATELJE KVALITETA VODJENJA PROCESA UCENJA					35,0	38,5				
BOLJE UPOZNATI SPECIFICNE POTREBE RAZLICITIH GRUPA UCENIKA (NADARENI, DJECA SA SME...)						30,8	43,8		50,0	
BOLJE UPOZNATI CILJEVE I ISHODE UCENJA PREDMETA KOJI PREDAJE								43,8		38,5
UPOZNATI METODE PREVENCIJE NASILJA I ZAVISNOSTI									40,0	38,5
BOLJE UPOZNATI SPECIFICNE POTREBE RAZLICITIH GRUPA UCENIKA										38,5

Specifične potrebe profesionalnog razvoja izgleda da imaju i nastavnici/ce iz škola različitih po veličini, ali i nastavnici/ce različiti po godinama radnog staža. Tako npr. tema: upoznati organizaciju rada u kombinovanim odjeljenjima u ukupnom uzorku spada u grupu najmanje biranih tema, ali za nastavnike/ce malih škola (do 100 učenika/ca) ona predstavlja jednu od prioritarnih tema.

OSNOVNA ŠKOLA

	OŠ	više od 1000 učenika	od 400 do 1000 učenika	od 100 do 400 učenika	manje od 100 učenika
UPOZNATI OSNOVNE TEORIJE MOTIVACIJE I NAČINA MOTIVISANJA UČENIKA/CA	59,0	61,9	55,5	63,3	56,2
BOLJE UPOZNATI KAKO UČENIKA/CA NAUČITI DA UČI	53,4	54,0	52,9	51,7	56,2
BOLJE UPOZNATI PRINCIPE SAVREMENE NASTAVE/UČENJA (SAVREMENE METODE I OBLICI UČENJA)	52,6	51,7	56,4	47,5	51,7
OSPOSOBITI SE ZA RAZVOJ KRITIČKOG I STVARALAČKOG MIŠLJENJA UČENIKA/CA	36,6	39,8	35,7	39,2	
BOLJE UPOZNATI SPECIFIČNE POTREBE RAZLIČITIH GRUPA UČENIKA/CA (TAL, DJECA SA SMETNJAMA)	34,2	43,8			
OSPOSOBITI SE ZA PRIMJENU INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA U NASTAVI			35,2	35,0	34,8
UPOZNATI ORGANIZACIJU RADA U KOMBINOVANIM ODJELJENJIMA					37,1

Nastavnici/ce početnici preferiraju teme vezane za ocjenjivanje, dok su iskusnijim nastavnicima/cama izgleda potrebnije teme vezane za individualizaciju i diferencijaciju nastave.

	UKUPNO	do 5 g	od 6 -20 g	IZNAD 20 g
UPOZNATI OSNOVNE TEORIJE MOTIVACIJE I NAČINA MOTIVISANJA UČENIKA/CA	59,8	60,0	62,1	57,6
BOLJE UPOZNATI PRINCIPE SAVREMENE NASTAVE/UČENJA (SAVREMENE METODE I OBLICI UČENJA)	51,4	53,0	51,1	50,9
BOLJE UPOZNATI KAKO UČENIKA/CA NAUČITI DA UČI	51,0	49,0	52,8	49,4
OSPOSOBITI SE ZA RAZVOJ KRITIČKOG I STVARALAČKOG MIŠLJENJA UČENIKA/CA	37,0	41,0	35,7	37,2
UPOZNATI METODE I TEHNIKE PRACENJA I VREDNOVANJA ZNANJA UCENIKA	35,2	35,0		
BOLJE UPOZNATI SPECIFIČNE POTREBE RAZLIČITIH GRUPA UČENIKA/CA (NADARENI, DJECA SA SMETNJAMA...)			34,8	35,7

Preporuke:

Na osnovu rezultata istraživanja i donijetih zaključaka, moguće je dati sljedeće preporuke:

- promovisati i snažnije osvijetliti promijenjenu ulogu nastavnika/ca u školi (afirmisati fokus na učenje, a ne na nastavu);
- pronaći moguće izvore motivacije nastavnika/ca za mijenjaje nastavne prakse i za profesionalni razvoj;
- obezbijediti veću autonomiju nastavnika/ca u profesionalnom razvoju (da nastavnici/ce imaju više mogućnosti da predlažu, i/ili da biraju teme);
- obezbijediti jednaku dostupnost seminara za sve nastavnike/ce (onemogućiti sve načine favorizovanja istih nastavnika/ca);
- u profesionalnom razvoju nastavnika/ca nastaviti pomjeranje fokusa sa eksternog na interni razvoj škole (na profesionalni razvoj nastavnika/ca više utiču uprava škole, PRNŠ, kolege, od Zavoda i NVO);

- kada su u pitanju metode učenja na seminarima, naglasak treba da bude na rješavanju praktičnih problema kroz diskusiju (teoriju i predavanja svesti na minimum);
- kada su u pitanju sadržaji učenja, naglasak treba staviti na praktične probleme (organizovati seminare na kojima se rješavaju nedoumice, problemi iz prakse i sl.);
- kada su u pitanju voditelji seminara, fokus treba da bude na iskusnim praktičarima (na ljudima koju znanju odgovoriti na praktična pitanja i ukazati na rješenja problema);
- kada je u pitanju organizacija seminara, fokus treba da bude na školi (više obuka „škole“, a manje pojedinih nastavnika/ca iz škole);
- razmisliti o tome kako pomoći nastavnicima/cama u prevazilaženju problema koji dolaze od „preobimnih programa“, „nemanja didaktičkih sredstava“ i posebno „nedovoljne motivisanosti učenika/ca“;
- u većoj mjeri uvažavati specifične potrebe profesionalnog razvoja nastavnika/ca različitih nivoa školovanja , različitih predmeta, godina staža i karakteristika škola u kojima rade (ne, isto za sve);
- u prioritete profesionalnog razvoja nastavnika/ca uvrstiti teme koje se odnose na kvalitet procesa učenja (bolje upoznati principe savremene nastave i učenja; naučiti kako učenike/ce učiti da uče; osposobiti se za problemsku nastavu, razvoj kritičkog i stvaralačkog mišljenja učenika/ca) i karakteristika učenika/ca (upoznati specifične potrebe različitih grupa učenika/ca, nadarenih, djece sa posebnim potrebama; i posebno, upoznati osnovne teorije motivacije i načina motivisanja učenika/ca).

II dio

EKSTERNO UTVRĐIVANJE I UNAPREĐIVANJE KVALITETA RADA ŠKOLE

Istraživanjem želimo utvrditi:

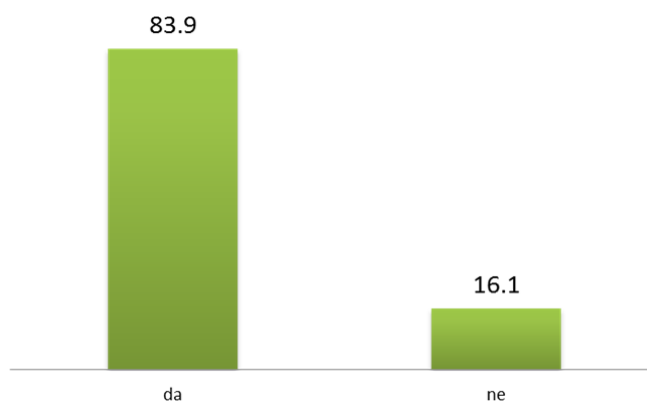
- koliko su nastavnici/ce informisani/ne o ciljevima, predmetu i kriterijima nadzora;
- kakav je uopšte stav (pozitivan/negativan), nastavnika/ca o nadzoru;
- kakva su iskustva nastavnika/ca u pojedinim segmentima procesa nadzora, posebno u vezi sa informacijama koje se prikupljaju u cilju procjene rada nastavnika/ca, te u vezi sa posjetom času i komentarima i sugestijama nakon časa;
- kako se u školi percipiraju uloga i odnos nadzornika prema nastavnicima/cama;
- kako nastavnici/ce ocjenjuju izvještaj i preporuke nadzora;
- kakvi su, po mišljenju nastavnika/ca, efekti nadzora;
- šta bi trebalo preduzeti u cilju poboljšanja procesa i efekata nadzora.

1. OBAVIJEŠTENOST (INFORMISANOST) O NADZORU

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

- većina nastavnika/ca iz uzorka imala je neposredno iskustvo nadzora;
- većina nastavnika/ca je informisana o ciljevima i predmetu nadzora, a informisanost o kriterijumima nadzora je polovična;
- informisanost o nadzoru nešto je veća u osnovnoj školi u odnosu na gimnaziju, kao i kod nastavnika/ca koji su u posljednje vrijeme imali iskustvo sa nadzorom.

Da li ste tokom posljednjih pet godina vi lično imali kontakt sa nadzornikom/com?

Značajna većina nastavnika/ca (83%) osnovnih škola i gimnazija iz uzorka imali su, u posljednjih pet godina, lično iskustvo nadzora. Bili su u prilici da ih posjeti nadzornik/ca u školi.

Koliko su nastavnici/ce informisani/e o predmetu, ciljevima i kriterijima nadzora?

Većina nastavnika/ca su dobro informisani o ciljevima i predmetu nadzora (znaju zašto se nadzor sprovodi i šta nadzornici/ce posmatraju u školama). Informisanost o kriterijumima nadzora je polovična. Značajan broj nastavnika/ca zna donekle, ili uopšte ne zna šta nadzornici/ce očekuju od nastavnika/ca.

Ovu situaciju možda najbolje opisuje komentar jedne nastavnice koja iznosi svoje očekivanje od nadzornika/ca: *Prije nadzora treba da nas upoznaju, da nam kažu koje su naše obaveze, da budu u ulozi savjetnika!*

Informisanost o nadzoru nešto je veća u osnovnoj školi u odnosu na gimnaziju, kao i kod nastavnika/ca koji su u posljednje vrijeme (u posljednjih pet godina) imali iskustvo sa nadzorom. U svim pojedinačnim slučajevima (osnovna škola, gimnazija, imaju ili nemaju iskustvo sa nadzorom) informisanost o kriterijumima nadzora pokazuje se nedovoljnom.

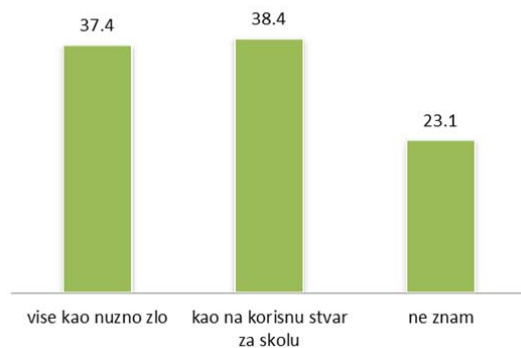
2. ODNOS (STAV) PREMA NADZORU

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

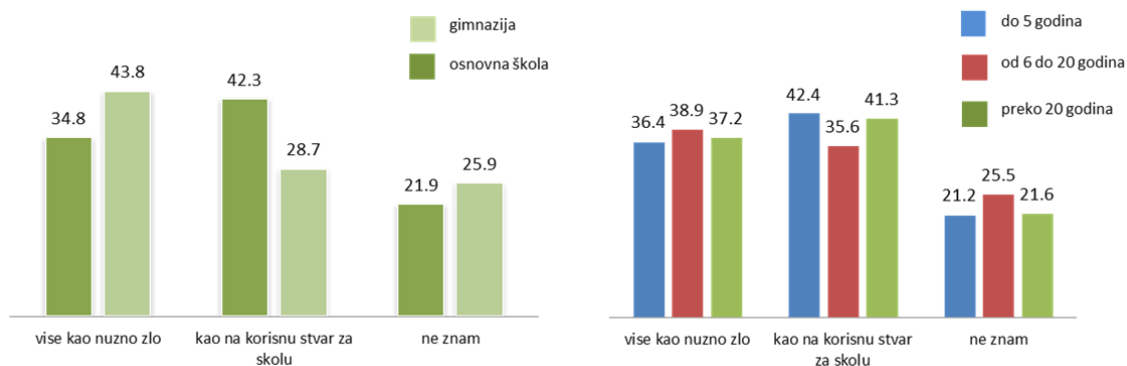
- nastavnici su podijeljeni po pitanju nadzora. Dok je za jedne nadzor „nužno zlo“, druga polovina nastavnika/ca na nadzor gleda kao na korisnu stvar za školu;
- izgleda da je broj onih sa „negativnim stavom“ prema nadzoru nešto veći u gimnaziji nego u osnovnoj školi;
- za većinu nastavnika/ca nadzor je stresna situacija. Većina navodi da osjeća strah ili nelagodu od predstojeće posjete nadzornika/ca. Sa druge strane, nastavnici/ce uglavnom nemaju osjećaj da su pod većim pritiskom uprave u vrijeme nadzora;
- izgleda da su nastavnici/ce različitih predmeta u različitom stepenu „opterećeni“ situacijom nadzora.

Po vašem mišljenju kako nastavnici/ce gledaju na nadzor?

Nastavnici/ce su podijeljeni/ne po pitanju nadzora. Dok je za jedne nadzor više „nužno zlo“, druga polovina nastavnika/ca na nadzor gleda kao na korisnu stvar za školu. Značajan broj nastavnika/ca je izbjegao da odgovori na ovo pitanje.

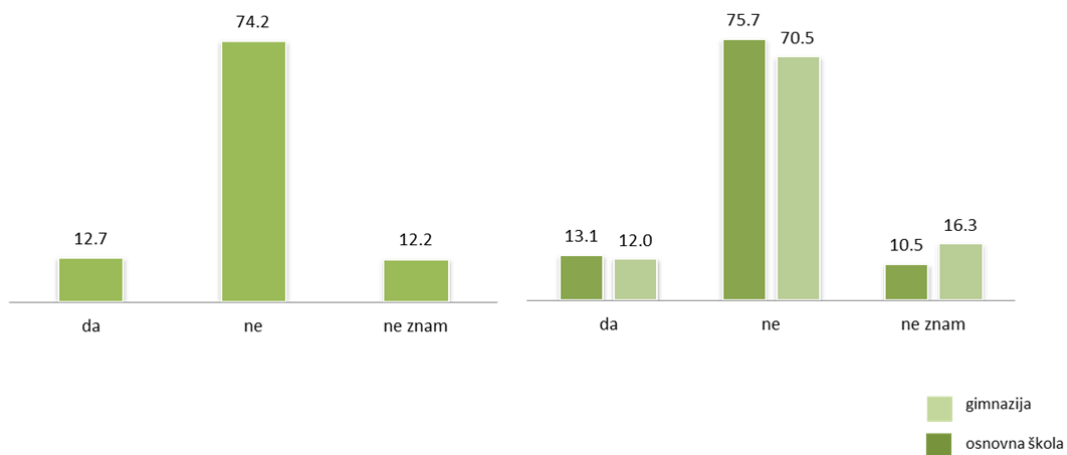

Izgleda da je broj onih sa „negativnim stavom“ prema nadzoru nešto veći u gimnaziji nego u osnovnoj školi. Kada se stav prema nadzoru analizira u odnosu na godine radnog iskustva ne postoje značajnije razlike (nešto je veći procenat nastavnika/ca sa negativnim stavom među nastavnicima/cama koji imaju od 6 do 20 godina radnog staža u odnosu na „mlađe“ i „starije“ nastavnike/ce).

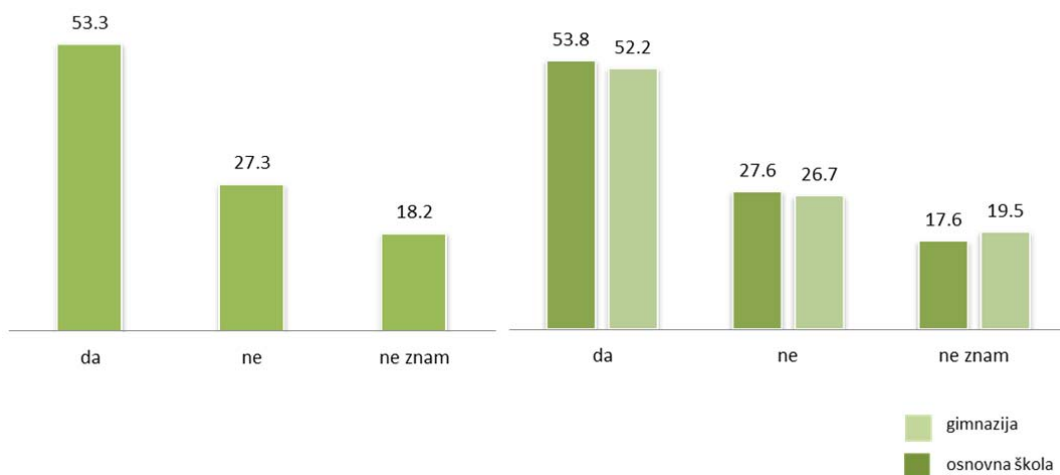
Da li u školi postoji pritisak uprave, povećano radno angažovanje u vrijeme nadzora?

Istraživanje pokazuje da nastavnici/ce uglavnom ne osjećaju protisak uprave, povećano radno angažovanje u vrijeme nadzora. Da osjeća takav pritisak tvrdi tek između 12 i 13% nastavnika/ca osnovne škole i gimnazije.

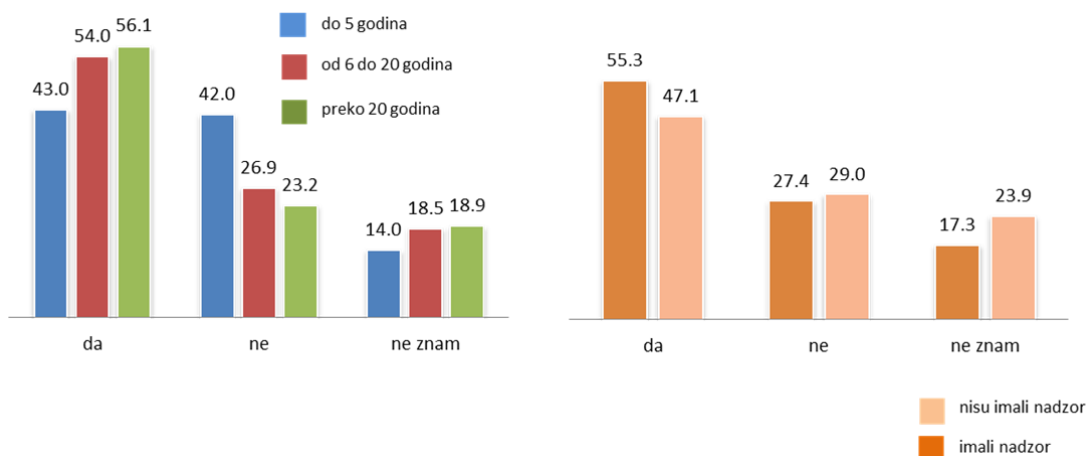

Da li u školi postoji strah, nelagoda od posjete nadzornika/ca?

Kod većine nastavnika/ca 53% (gotovo jednako i u osnovnoj školi i u gimnaziji) posjeta nadzornika/ca uzrokuje neprijatne emocije, strah ili nelagodu. Čini se da ovaj podatak ima vezu sa prethodnim, da nastavnici/ce nedovoljno poznaju kriterije nadzora, da ne znaju šta nadzornici očekuju od njih. Naime, nedovoljno poznavanje predstojeće situacije, neizvjesnost, obično uzrokuje neprijatne emocije kakve su strepnja, nelagoda i strah.

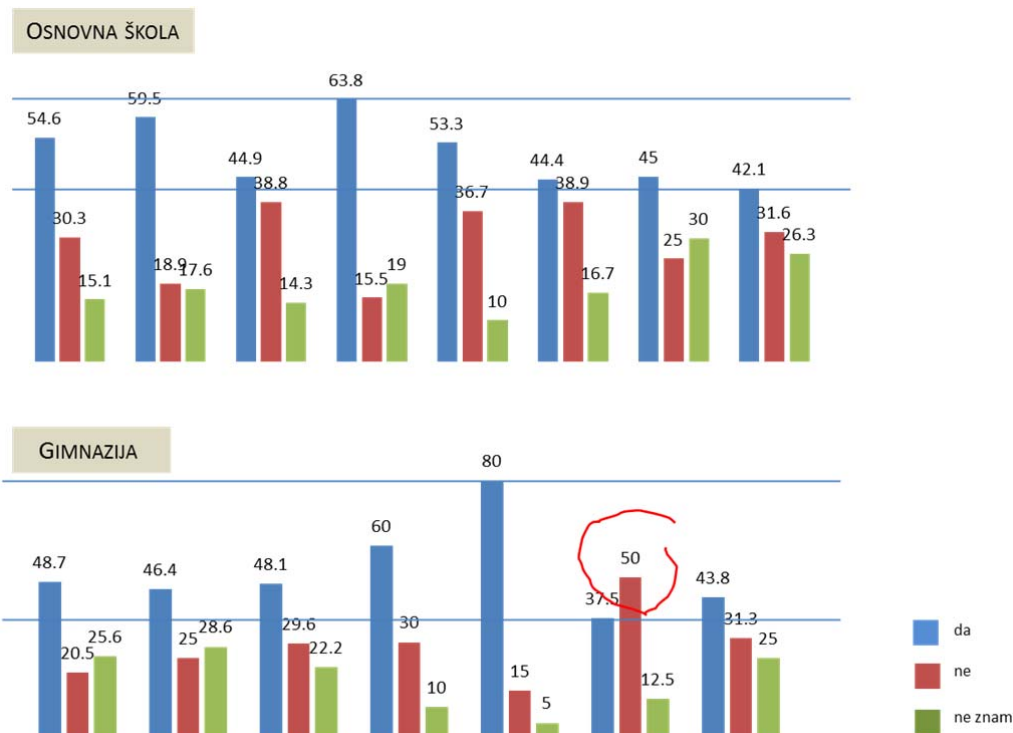

Izgleda da je strepnja u većoj mjeri prisutna kod starijih nastavnika/ca (nastavnici/ce iznad 20 godina radnog staža) u odnosu na druge dvije kategorije nastavnika/ca. Najmanje je zastupljena kod nastavnika/ca sa do 5 godina radnog staža. Strepnja (strah i nelagoda) od posjete nadzornika/ca nešto je više prisutna kod nastavnika/ca koji su imali iskustvo nadzora u odnosu na one koji nijesu imali takvo iskustvo.

Izgleda da su nastavnici/ce različitih predmeta u različitom stepenu „opterećeni“ nadzorom. Samo u slučaju jednog predmeta u gimnaziji (vidi sliku u nastavku) većina nastavnika/ca nema neprijatne emocije od posjete nadzornika/ca, u svim drugim slučajevima je suprotno. Idući od predmeta do

predmeta procenat nastavnika/ca sa strepnjom, nelagodom ili strahom je različit i kreće se npr. u osnovnoj školi od 42% do 60%; u gimnaziji od pomenutih 37% do 80%.

Sagledavajući sve navedene podatke, može se zaključiti da za većinu nastavnika/ca nadzor predstavlja stresnu situaciju. Većina navodi da osjeća strah ili nelagodu od posjete nadzornika/ca, a sa druge strane, nastavnici/ce uglavnom nemaju osjećaj da su pod većim pritiskom uprave u vrijeme nadzora. Ova situacija bi se možda mogla objasniti činjenicom da nastavnici/ce ne poznaju dovoljno kriterijume nadzora, da ne znaju šta tačno nadzornici/ce od njih očekuju.

3. PROCES NADZORA

Utvdili smo kakva su iskustva nastavnika/ca u vezi sa pojedinim segmentima procesa nadzora, posebno u vezi sa: (3.1) informacijama koje se prikupljaju u cilju procjene rada nastavnika/ca, te u vezi sa (3.2.) posjetom času i (3.3) komentarima i sugestijama nadzornika/ca nakon časa!

3.1. Važnost pojedinih informacija za procjenu rada nastavnika/ca

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

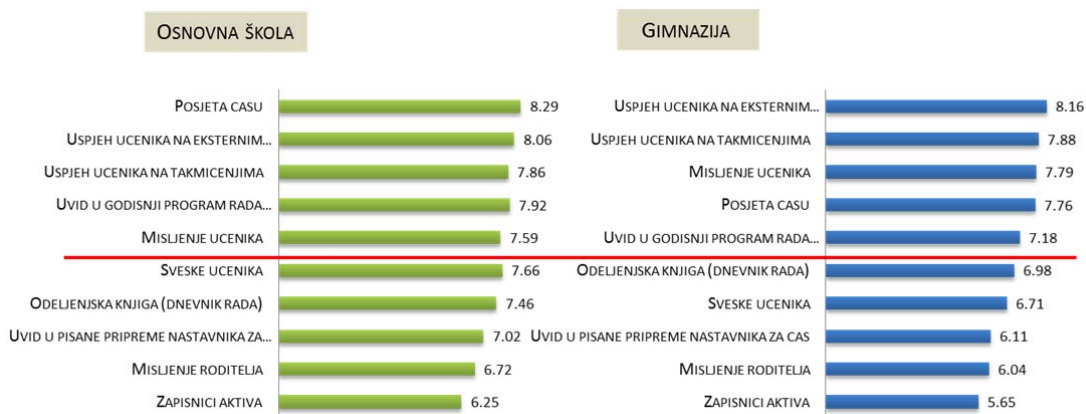
- prema mišljenju nastavnika/ca za ocjenu rada nastavnika/ca najvažniji su podaci koji se dobiju neposrednim uvidom u rad nastavnika/ca na času, zatim informacije o uspjehu

učenika/ca na takmičenjima ili eksternim provjerama znanja, kao i mišljenje učenika/ca o radu nastavnika/ca;

- manje su značajni podaci koji se dobiju analizom raznih dokumenata: zapisnika aktiva, pisanih priprema, svesaka učenika/ca, dnevnika rada i sl. Mišljenje roditelja je u grupi manje relevantnih izvora informacija o radu nastavnika/ca;
- utisak većine nastavnika/ca je da je tokom nadzora veći naglasak na dokumentima („na papirima i papirologiji“), nego na onome što se stvarno dešava u školi.

Da bi se objektivno ocijenio rad nastavnika/ca, koliko su po vama, važni sljedeći dokumenti i informacije?

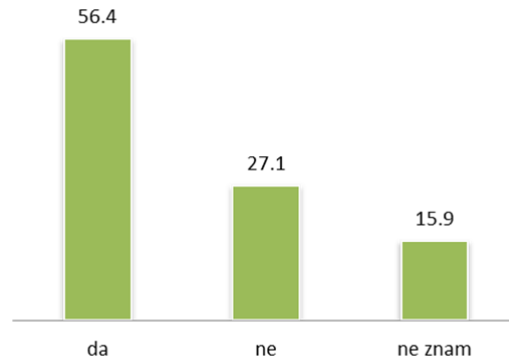
Prema mišljenju nastavnika/ca za objektivnu ocjenu o kvalitetu rada nastavnika/ca najvažniji su podaci koji se dobiju neposrednim uvidom u rad nastavnika/ca na času, informacije o uspjehu učenika/ca na takmičenjima ili na eksternim provjerama znanja, kao i mišljenje učenika/ca o radu nastavnika/ca. Pored ovih, među prvih pet i u osnovnoj školi i u gimnaziji ubraja se uvid u godišnji plan rada nastavnika/ce.

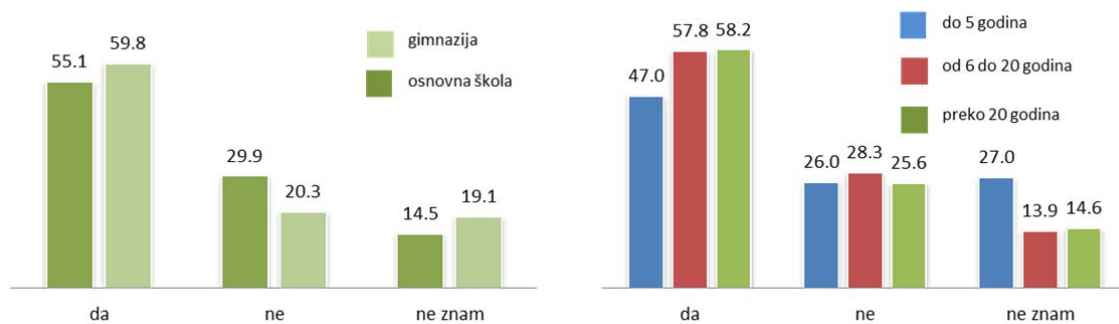
Na drugoj strani, po mišljenju samih nastavnika/ca, manje značajni podaci za ocjenu kvaliteta rada nastavnika/ca su oni koji se dobiju analizom raznih dokumenata: zapisnika aktiva, pisanih priprema, svesaka učenika/ca, dnevnika rada i sl. Mišljenje roditelja je isto tako u grupi manje relevantnih izvora informacija o radu nastavnika/ca (i u osnovnoj školi i u gimnaziji).

Da li imate utisak da je tokom nadzora veći naglasak na papirima i papirologiji nego na onome što se stvarno dešava u školi?

Značajna većina nastavnika/ca ima utisak da je tokom nadzora veći naglasak na papirima i papirologiji (na analizi raznih dokumenata) nego na onome što se stvarno dešava u školi (rad nastavnika/ca na času, postignuća učenika/ca i sl.).

Utisak da je veći naglasak na „papirologiji“ nego na onome što se stvarno dešava u školi nešto je više prisutan među nastavnicima/cama gimnazije u odnosu na nastavnike/ce osnovne škole, kao i među „starijim“ u odnosu na „mlađe“ nastavnike/ce.

Komentare u odnosu na **važnost pojedinih informacija** o kvalitetu rada nastavnika/ca imalo je 15,60% nastavnika/ca. Tipični komentari nastavnika/ca su bili:

*Manje papirologije – Nije što se uradilo, nego što se napisalo!
 Veće posvećivanje pažnje praktičnom radu nastavnika za vrijeme časa. Smanjiti papirologiju koja nastavnika tjera iz učionice.
 Manje kontrolisati administraciju i papirologiju a više pomoći oko nastave i rada u učionici.
 Da su kritike i sugestije više fokusirane na nastavni proces a ne na administrativne greške, tj. na papirologiju.
 Da se odmah poslije časa izvrši analiza, daju primjedbe i sugestije za svaki čas pojedinačno, da se više obrati pažnja na atmosferu na času, na aktivnosti djece a manje na, recimo sveske aktiva.*

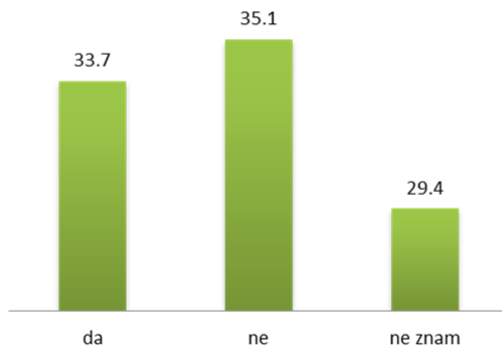
3.2. Posjeta času

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

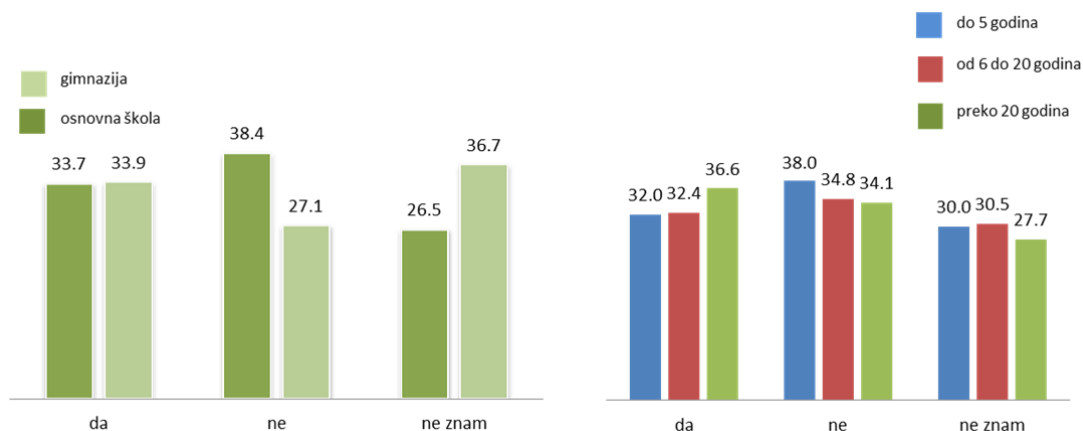
- nastavnici su podijeljeni po pitanju da li nastavnik/ca na jedan način radi kada je prisutan nadzornik/ca, a drugačije kada ostanu sami/e.

Da li imate utisak da većina nastavnika/ca na jedan način radi kada je prisutan nadzornik/ca, a drugačije kada ostanu sami/e?

Nastavnici/ce su podijeljeni po pitanju da li nastavnika/ca na jedan način radi kada je prisutan nadzornik/ca, a drugačije kada ostanu sami/e. Pod pretpostavkom da se u prisustvu nadzornika/ca nastavnici/ce žele pokazati u najboljem svjetlu, a da kada nadzornik/ca nije prisutan rade po svom, podatak da 33% nastavnika/ca prilagođava svoju nastavnu praksu može biti zabrinjavajući. To može da ukazuje, da nastavnici/ce, ili ne vjeruju u nastavnu praksu kakvu prikazuju nadzorniku/ci, ili nijesu dovoljno motivisani da tako svakodnevno rade.

Ne postoji značajnija razlika između nastavnika/ca osnovne škole i nastavnika/ca gimnazije u pogledu izjave da većina nastavnika/ca svoju nastavnu praksu prilagođava prisustvu nadzornika/ca. S obzirom na godine staža nešto je veći procenat „starijih“ nastavnika/ca koji stoje iza ove tvrdnje.

3.3. Komentari i sugestije nakon časa

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

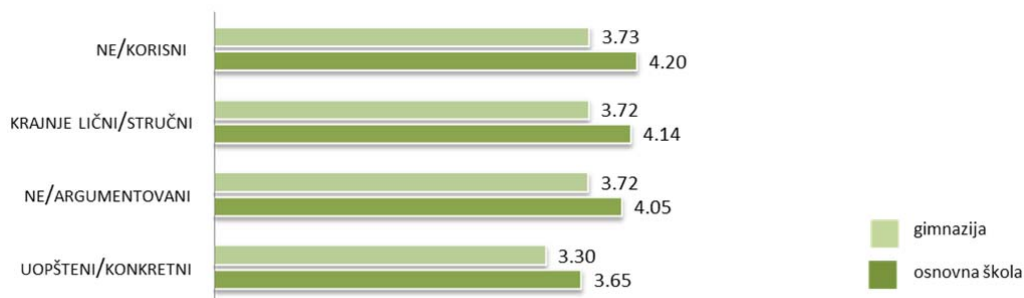
- komentare i sugestije nakon časa većina nastavnika/ca smatra stručnim, korisnim, argumentovanim, ali i nedovoljno konkretnim;
- većina nastavnika/ca tvrdi kako se često ili ponekad dešava da za iste stvari od različitih nadzornika/ca dobiju različite ili čak suprotne komentare i sugestije;
- izgleda da se percepcija neusaglašenih komentara razlikuje od jednog do drugog predmeta.

Komentari koje dobijete od nadzornika/ca nakon časa obično su...

Komentare i sugestije nakon časa većina nastavnika/ca smatra više stručnim, korisnim i argumentovanim, ali i nedovoljno konkretnim. Naime gotovo 50% nastavnika/ca se opredijelilo za ocjenu da su komentari koje dobiju od nadzornika/ca nakon časa ili krajnje uopšteni, ili nedovoljno konkretni.

Komentare koje dobiju nakon časa nastavnici/ce gimnazije ocjenjuju manje pozitivno, u odnosu na nastavnike/ce osnovne škole, po svim ispitivanim atributima: korisnosti, stručnosti, argumentovanosti i konkretnosti.

Jedan broj komentara nastavnika/ca odnosio se upravo na komentare nadzornika poslije česa. Tipični komentari nastavnika/ca su bili:

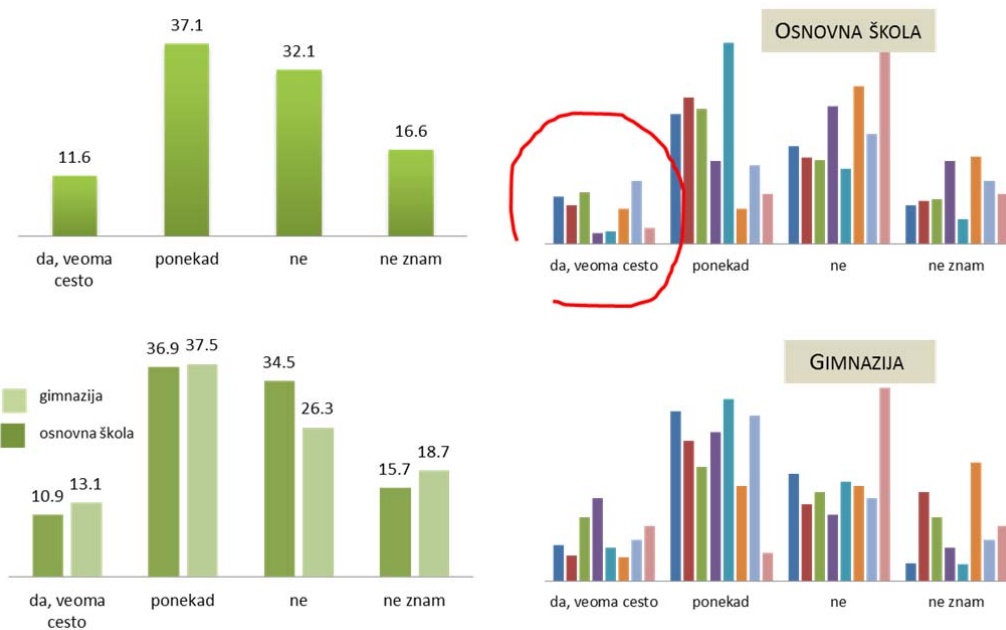
Ukoliko nadzornici imaju previše zamjerki na rad nastavnika i ne sviđa im se način na koji drže čas, da nam na konkretnom primjeru pokažu, odn. da taj isti čas održe onako kako smatraju da treba.

Da nam održe ugledni čas o savremenoj nastavi, da napišu pripremu, primjer godišnjeg plana.

Da nadzornici ono što kažu usmeno, da to isto pokažu na času (primijene).

Da li se dešava da za iste stvari od različitih nadzornika/ca dobijete različite ili čak suprotne komentare i sugestije?

Većina nastavnika/ca tvrdi kako se često ili ponekad dešava da za iste stvari od različitih nadzornika/ca dobiju različite ili čak suprotne komentare i sugestije. Da se to često dešava tvrdi 11,6% nastavnika/ca, a da se dešava ponekad tvrdi 37,1% nastavnika/ca. Da se ne dešava tvrdi 32% nastavnika/ca (nešto je više nastavnika/ca osnovne škole, nego gimnazije, koji negiraju ovu tvrdnju).

Kada se analiziraju odgovori nastavnika/ca različitih predmeta, može se zaključiti da se percepcija neusaglašenih komentara nadzornika/ca značajno razlikuje od jednog do drugog predmeta.

Ako se dešava da za iste stvari od različitih nadzornika/ca dobijete različite ili čak suprotne komentare i sugestije, navedite koja su to pitanja!

Odgovore na ponuđeno otvoreno pitanje dalo je 7,22 % anketiranih. Među najčešća pitanja na koja od nadzornika/ca dobiju različite sugestije, po mišljenju anketiranih spadaju:

- pripreme za izvođenje časa,
- godišnji i mjesečni planovi,
- organizacija časa,
- način ocjenjivanja.

Prema mišljenju jednog broja ispitanika, kod nadzornika/ca nema usaglašenosti o rješavanju konkretnih pitanja iz nastave. U jednom odgovoru stoji da: *Isti godišnji plan jedan nadzornik/ca ocijeni kao uspješan a drugi ne zadovoljava.* Ili, npr: *Neki nadzornik smatra da je u učionici previše plakata na zidovima, a neki kažu da je potrebno još više.*

4. NADZORNIK/CA

Kako se u školi percipira uloga i odnos nadzornika/ca prema nastavnicima/cama?

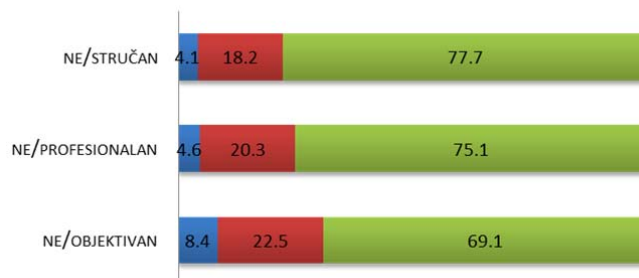
4.1. Percepcija uloge nadzornika/ca

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

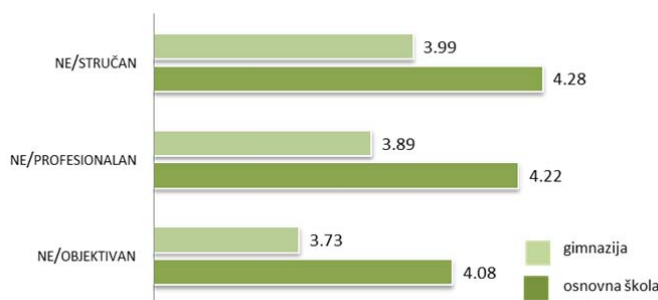
- rad, tj. realizacija uloge nadzornika/ca ocjenjuje se kao stručan, profesionalan i objektivan.

Kako bi ocijenili/e rad nadzornika/ca...

Većina nastavnika/ca rad nadzornika ocjenjuje kao stručan, profesionalan i objektivan. Sa druge strane, najveći broj nastavnika/ca ima primjedbu ba objektivnost nadzornika (oko 30%). Tako npr, jedan nastavnik/ca prigovara: *Manje subjektivnosti u ocjenjivanju, konkretne preporuke i realne u skladu sa mogućnostima i potrebama.*

Rad nadzornika/ca nastavnici/ce gimnazije ocjenjuju manje pozitivno, u odnosu na nastavnike/ce osnovne škole, po svim ispitivanim atributima: stručnost, profesionalizam, objektivnost.

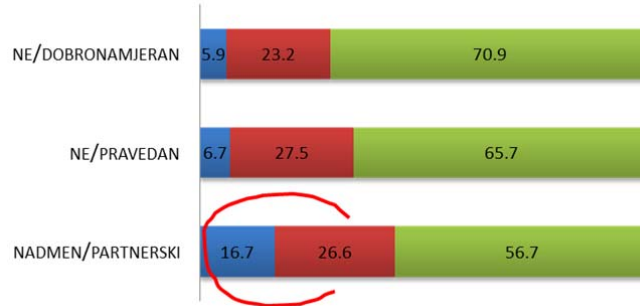
4.2. Odnos nadzornika/ca prema nastavniku/ci

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

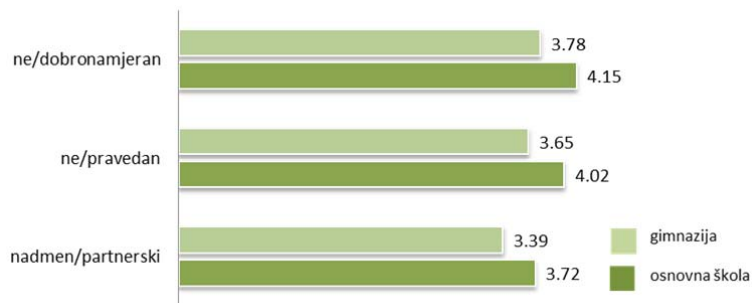
- u nešto manoj mjeri, ali ipak pozitivno nastavnici/ce ocjenjuju odnos nadzornika/ca prema nastavniku/ci. U većini slučajeva smatraju da su nadzornici/ce dobronamjerni/e i pravedni/e. Postoji određeni broj nastavnika/ca koji odnos ocjenjuju nedovoljno partnerskim.
- ova grupa nastavnika/ca, oko 40%, ima utisak da su nadzornici/ce više usmjereni/e na greške i nedostatke nego na pozitivne strane u školi.

Kako bi ocijenili/e odnos nadzornika/ca prema nastavniku/ci...

U nešto manoj mjeri, ali ipak pozitivno nastavnici/ce ocjenjuju odnos nadzornika/ca prema nastavniku/ci. U većini slučajeva smatraju da su nadzornici dobronamjerni i pravedni. Postoji određeni broj nastavnika/ca koji odnos ocjenjuju nedovoljno partnerskim (tačnije nadmenim).

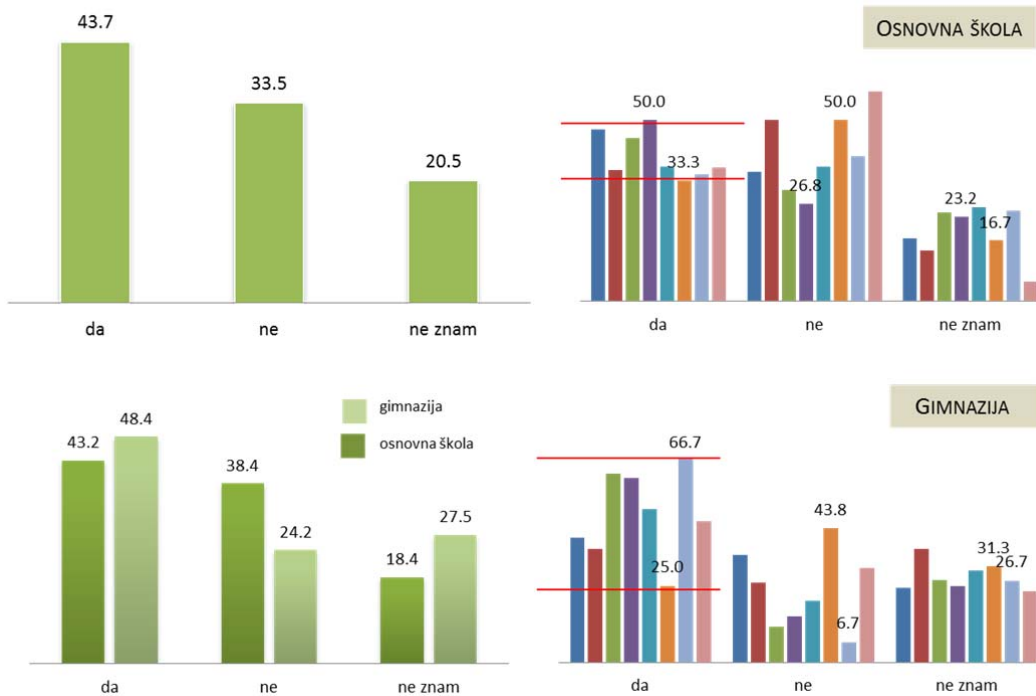

Odnos nadzornika/ca prema nastavnicima/cama, nastavnici/ce gimnazije ocjenjuju manje pozitivno, u odnosu na nastavnike/ce osnovne škole, po svim ispitivanim atributima: dobronamjernost, pravednost, partnerski odnos.

Da li imate utisak da su nadzornici/ce više usmjereni na greške i nedostatke nego na pozitivne strane u školi?

Ova grupa nastavnika/ca, koja nadzornike/ce ocjenjuje nadmenim, izgleda da ima i utisak da su nadzornici/ce više usmjereni/e na greške i nedostatke nego na pozitivne strane u školi. Ovo mišljenje dijeli 43% nastavnika/ca osnovne škole i 48% nastavnika/ca gimnazije. Izgleda da postoje razlike od predmeta do predmeta u mišljenju nastavnika/ca o usmjerenosti nadzornika/ca. Procenat nastavnika/ca koji smatra da su nadzornici usmjereni na greške u osnovnoj školi po predmetima varira od 33% do 50% nastavnika/ca. U gimnaziji raspon je čak i veći, od 25% u jednom predmetu, do čak 66% u drugom predmetu.

Veći broj nastavnika/ca dao je komentare u vezi ovog pitanja. Tipični komentari nastavnika/ca su bili:

- Da više nastupaju kao savjetnici a ne kao kritičari, lovci grešaka.*
- Stručna pomoć, savjetodavan, dobronamjerman i partnerski pristup. Manje kontrolno.*
- Predložio bih da nadzornici daju smjernice za rad, a ne samo kritike.*
- Kada bi nadzornici umjesto ukazivanja na nedostatke, nastavnicima dali konkretne predloge kako da poboljšaju nastavni proces.*
- Da se nadzornici više usmjere na pozitivne i konkretne stvari, na razvoj nastave.*

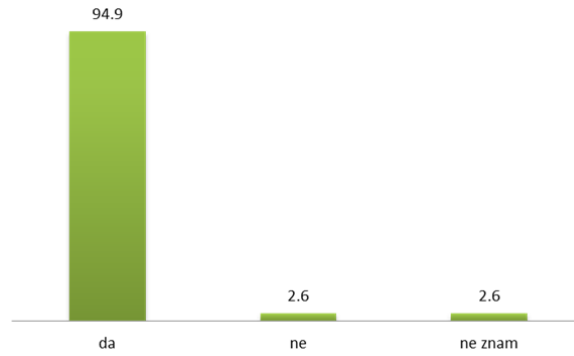
5. IZVJEŠTAJ I PREPORUKE

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

- nastavnici/ce su upoznati/e sa izvještajem nadzora i smatraju da izvještaj u potpunosti, ili u dobroj mjeri, odražava realno stanje u školi;
- preporuke koje škola dobije nastavnici/ce ocjenjuju kao konkretne, opravdane, a najmanje ostvarive i primjerene uslovima.

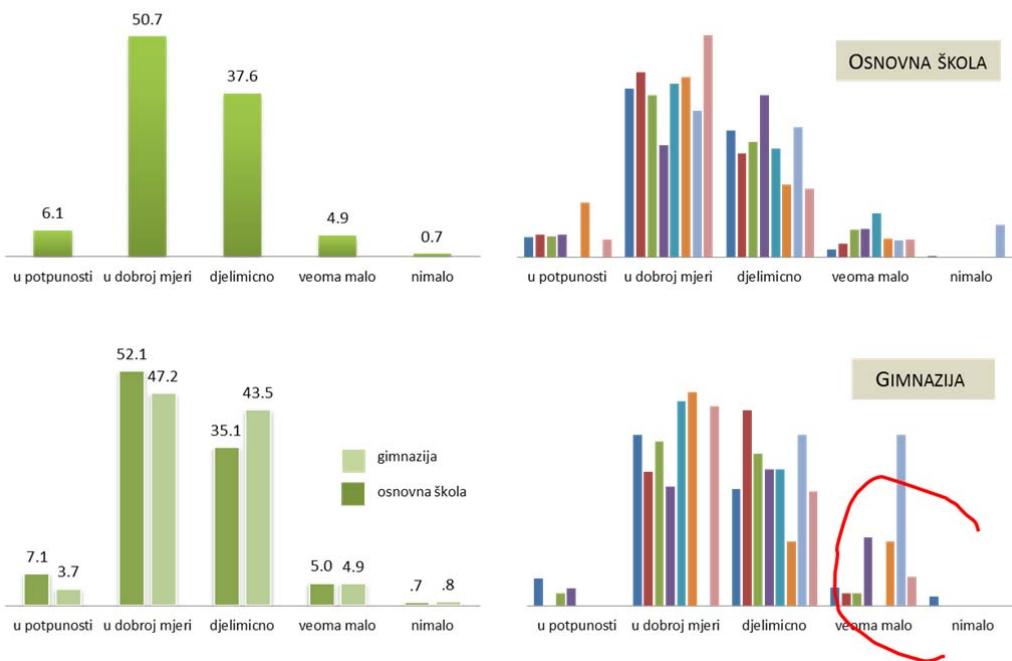
Da li vas direktor/ka škole upoznaje sa izvještajem o nadzoru?

Ubjedljiva većina nastavnika/ca (94,9%) osnovne škole i gimnazije tvrdi da ih direktor/ka redovno upoznaje sa izvještajem nadzora i da su oni/one upoznati sa njegovim sadržajem.

U kojoj mjeri izvještaji nadzora odražavaju realno stanje u školi?

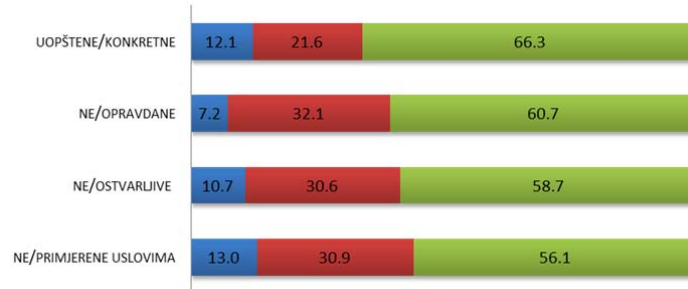
Samo mali broj nastavnika/ca osnovne škole i gimnazije, oko 5% , tvrdi da izvještaj veoma malo ili nimalo ne odražava realno stanje u školi. Da djelimično odražava realno stanje smatra oko 37% nastavnika/ca (nešto više u gimnaziji nego u osnovnoj školi). Većina smatra, da izvještaj nadzora u dobroj mjeri, ili u potpunosti odražava realno stanje u školi.

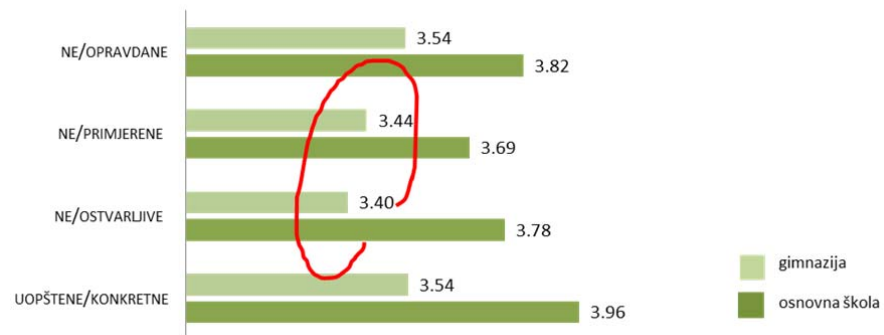
Gledano po predmetima izgleda da postoje razlike u ocjeni objektivnosti izveštaja. Npr. mišljenje nastavnika/ca gimnazije da izvještaj veoma malo odražava realno stanje u školi značajno se razlikuje od jednog do drugog predmeta. Slično je i kada su u pitanju nastavnici/ce osnovne škole.

Preporuke koje škola dobije obično su...

Preporuke koje škola dobije nastavnici/ce ocjenjuju kao konkretne, opravdane, ali najmanje ostvarive i primjerene uslovima. Tako jedan nastavnik u svojim komentarima navodi: *Dati preporuke u skladu sa uslovima rada škole.*

Preporuke koje škola dobije nastavnici/ce gimnazije ocjenjuju manje pozitivno, u odnosu na nastavnike/ce osnovne škole, po svim ispitivanim atributima: konkretnosti, ostvarivosti, primjerenosti, opravdanosti. Nastavnici/ce gimnazije posebno su kritični u odnosu na ostvarivost i primjerenost preporuka.

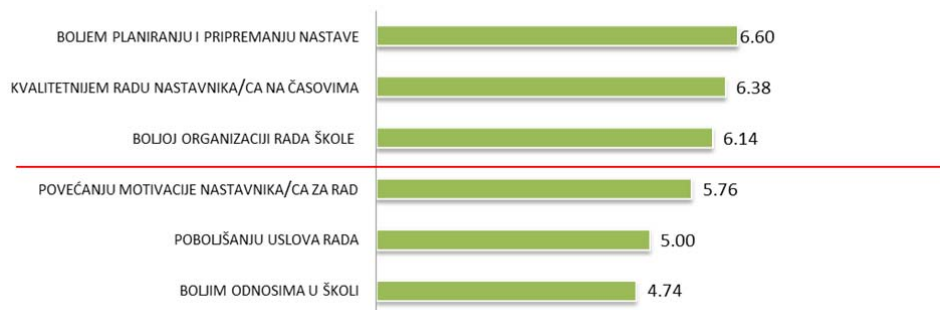
6. EFEKTI NADZORA

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

- najveći uticaj nadzora je na planiranje i pripremanje nastave, na rad nastavnika/ca na časovima i na organizaciju rada škole;
- nadzor ima značajan uticaj i na ličnu praksu većine nastavnika/ca u školama.

Koliko po vašem mišljenju nadzor doprinosi...

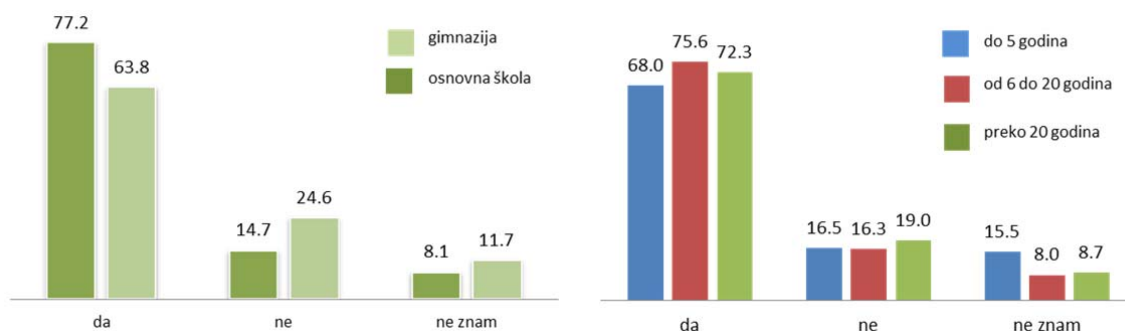
Najveći uticaj nadzor ima na planiranje i pripremanje nastave, na rad nastavnika/ca na časovima i na organizaciju rada škole. Sa druge strane, uticaj nadzora je značajno manji na motivaciju nastavnika/ca za rad u školi, na uslove rada i na odnose u školi. Na isti način misle i nastavnici/ce osnovne škole i nastavnici/ce gimnazije, sa tim da je po mišljenju nastavnika/ca gimnazije taj uticaj značajno manji nego što to misle nastavnici/ce osnovne škole.

Nije zanemarljiva činjenica da je uticaj nadzora najmanji na poboljšanje odnosa u školi, a zatim i na motivaciju nastavnika/ca.

Da li ste u svojoj nastavnoj praksi vi lično nešto promijenili na osnovu preporuka nadzornika/ca?

Istraživanje pokazuje da nadzor ima značajan uticaj i na ličnu praksu većine nastavnika/ca u školama. Da su na osnovu sugestija nadzornika/ca nešto lično promijenili u svojoj nastavnoj praksi tvrdi 77% nastavnika/ca osnovne škole i 63% nastavnika/ca gimnazije. Gledano po godinama staža nadzor je nešto malo više uticao na „starije“ nastavnike/ce.

Činjenica o značajnom uticaju nadzora na ličnu praksu nastavnika/ca i to prije svega na planiranje i pripremanje nastave i na rad na času ukazuju na veliku odgovornost nadzornika/ca i potrebu ujednačavanja kriterijuma u odnosu na ova pitanja.

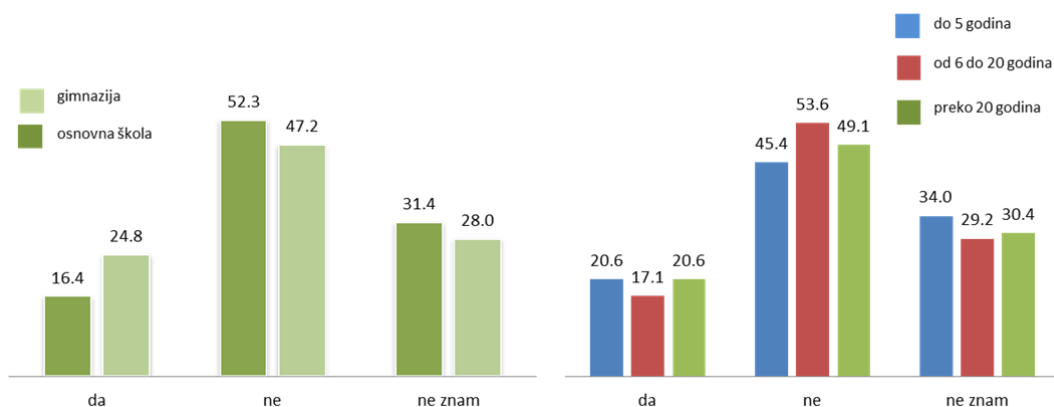
7. POBOLJŠANJE NADZORA

Prema rezultatima istraživanja moguće je zaključiti:

- većina misli da nadzornici/ce ne bi trebalo češće da posjećuju školu;
- testiranje znanja učenika/ca od strane nadzornika/ca ne bi unaprijedilo kvalitet nadzora;
- nije realno brigu o kvalitetu rada škole prenijeti na školu, da sama škola (bez nadzornika/ca sa strane) brine o kvalitetu svoga rada.

Da li bi nadzornici/e trebalo češće da posjećuju školu?

Većina nastavnika/ca misli da nadzornici/ce ne bi trebalo češće da posjećuju školu. Tako misli 52% nastavnika/ca osnovne škole i 47% nastavnika/ca gimnazije.

Nasuprot ovom većinskom mišljenju, da nadzornici/ce ne treba često da dolaze u školu, postoji i suprotno mišljenje da bi nadzornici/ce upravo trebalo **češće da posjećuju školu** (najmanje jednom godišnje), da bi trebalo da posjete veći broj časova kod jednog nastavnika/ce. Neki smatraju da bi nadzornici/ce ponekad u školu trebalo da dođu i bez najave. Na ovaj način svoje komentare je dalo oko 12 % nastavnika/ca. Tipični komentari nastavnika/ca su bili:

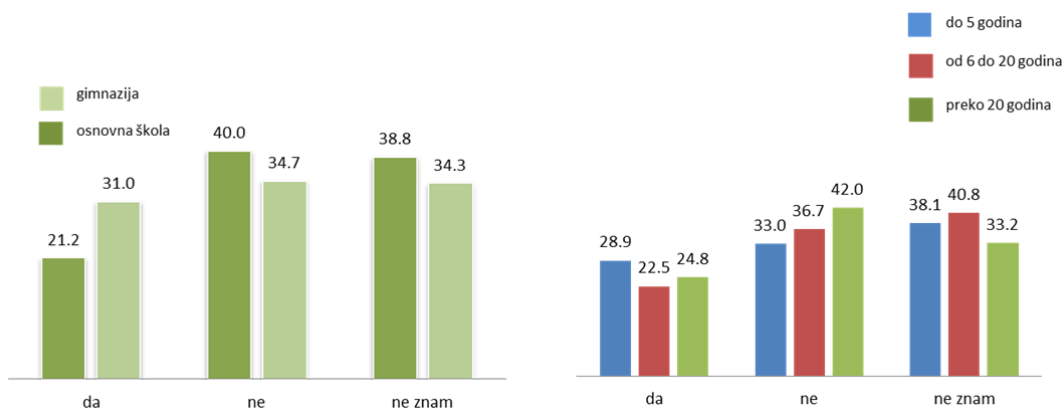
Posjeta časovima najmanje jednom u toku klasifikacionog perioda. Redovni godišnji nadzor. Mislim da bi češće posjete nadzornika učinile da strah od njih bude manji a stvorila bi se i bliža saradnja u odnosima nadzornik – nastavnik, što bi doprinijelo poboljšanju kvaliteta rada. Praćenje rada nastavnika barem tri časa u jednom odjeljenju, detaljnije komentarisanje plana, priprema časa sa nadzornikom i razmjena primjera dobre prakse. Da ponekad dođu i bez najave i budu prisutni na časovima (u tom slučaju bilo bi manje „namontiranih“ časova, slika bi bila realnija). Da nadzor bude nenajavljen, da nadzornik shvati da na osnovu jednog ili dva časa ne može donijeti valjan zaključak o radu nastavnika, da uoči pozitivne strane rada i njih pohvali a uočene greške obrazloži i da da uputstva koja je moguće primijeniti shodno uslovima rada škole.

Jedan broj nastavnika/ca (oko 13,00 %) zalaže se za **pojedinačno ocjenjivanje nastavnika/ca**. Tipični komentari nastavnika/ca su bili:

Mislim da bi nadzornici prilikom obilaska nastavnika trebalo da urade individualni izvještaj za svakog nastavnika. Ocjenjivačka i konsultativna uloga nadzora, a na taj način bismo, mi profesori, imali transparentniji rad, a nadzornik bi naš rad vrednovao u kontinuitetu. Ocjenjivanje pojedinačno na osnovu jasnih kriterija.

Da li bi testiranje znanja učenika/ca od strane nadzornika/ca unaprijedilo kvalitet nadzora?

Većina nastavnika/ca osnovne škole i gimnazije smatra da testiranje znanja učenika/ca od strane nadzornika/ca ne bi unaprijedilo kvalitet nadzora.

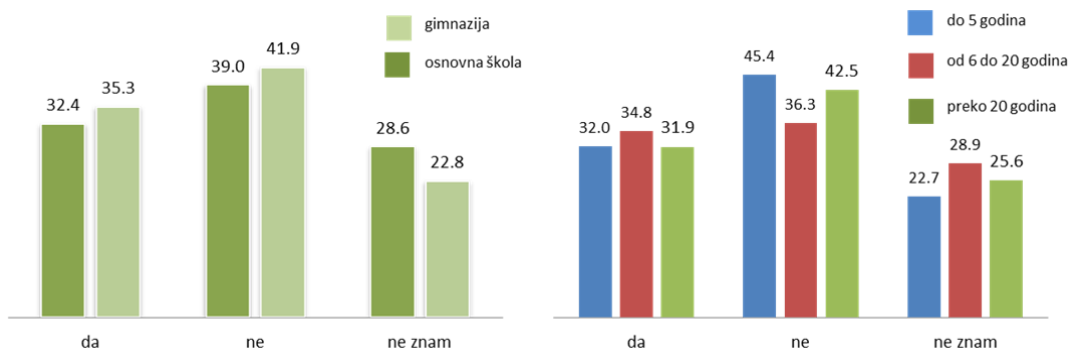
Jedan broj nastavnika/ca ima drugačije, suprotno mišljenje. Oni/e smatraju:

Trebalo bi uvesti testiranje učenika iz određenih predmeta i na osnovu toga provjeravati rad nastavnika. Svake godine obaviti testiranje iz nekog predmeta.

Da se rad nastavnika kontroliše preko testiranja učenika jer je to pokazatelj rada. Izbaciti posjetu časovima jer su časovi koje posjećuje nadzornik drugačiji od ostalih. Čemu to?

Da li bi brigu o kvalitetu rada škole trebalo u potpunosti prenijeti na školu, da sama škola (bez nadzornika/ca sa strane) brine o kvalitetu svoga rada?

Većina nastavnika/ca, ali ne tako ubjedljiva, i u osnovnoj školi i u gimnaziji tvrdi da nije realno brigu o kvalitetu rada škole prenijeti na školu, da sama škola (bez nadzornika/ca sa strane) brine o kvalitetu svoga rada.

Značajan je broj i onih koji imaju suprotno mišljenje, da je škola zrela za sama preuzme odgovornost za kvalitet svoga rada. Tako npr. neki od nastavnika/ca kažu:

Mislim da nadzor treba prepustiti upravi škole i stručnim službama u školi.

Nadzor treba da bude od strane direktora, pedagoga, psihologa škole a nadzornici da imaju savjetodavnu ulogu – planovi, pripreme, metode, udžbenici.

Prepustiti kvalitet rada škole samoj školi.

Šta biste vi predložili u smislu poboljšanja nadzora u narednom periodu?

Na poziv da daju prijedloge poboljšanja nadzora odazvalo se 39,59 % nastavnika/ca. Ovi prijedlozi se mogu svrstati u sljedeće kategorije:

- „manje papirologije“ (15,60 %)
- „pojedinačno ocjenjivanje nastavnika“ (13,00%)
- „češći nadzor i bez najave“ (12,13 %)
- „da nadzornici održe ogledni/ugledni čas“ (10,11%)
- „objektivnije procjene, realniji izvještaji“ (9,82 %)
- „savjetodavni, partnerski odnos, podrška“ (6,35%)

Posebno je upečatljiv prijedlog jednog nastavnika: *Praćenje nastavnika kroz duži vremenski period. Uvažavanje svih aspekata rada, bolji uvid u rad nastavnika, jer dosadašnji su svi površni i obično se zasnivaju na papirima. Nadzornik mora biti zainteresovana osoba, ne osoba koja isključivo traži greške. Nadzornik treba primjetiti dobre stvari koje nastavnik radi. Pratiti i vrednovati a onda savjetovati. Nadzornik nastavniku treba reći šta je dobro u njegovom radu, ne samo tražiti greške i nedostatke koji su obično za kvalitet nastave zanemarljivi. Nastavniku treba biti jasno što se od njega traži i šta se vrednuje od strane nadzornika – kvalitetna nastava ili „kvalitetno zadovoljena forma“.*

Preporuke:

Na osnovu rezultata ovog istraživanja i donijetih zaključaka, moguće je dati sljedeće preporuke:

- obezbijediti jedinstvene, jasne i transparentne kriterijume o kvalitetima rada nastavnika/ca, i dosljedno ih primjenivati nezavisno od predmeta i nadzornika/ca (neka pitanja o kvalitetu rada nastavnika/ca izgleda da su još uvijek otvorena: način planiranja i pripremanja nastave, kvaliteti rada nastavnika/ca na času i sl.);
- bolje informisati nastavnike/ce o kriterijumima nadzora (da znaju šta nadzornici/ce od njih očekuju, šta je kvalitetan rad nastavnika/ca u školi i sl.);
- prilikom donošenja ocjene o kvalitetu rada nastavnika/ca fokus treba pomjeriti sa analize pedagoške dokumentacije, na neposredan uvid u rad nastavnika/ca na času (i to, ako je moguće, na većem broju časova);
- prilikom ocjenjivanja i/ili komentaranja rada nastavnika/ca sa jednakom pažnjom treba razmotriti pozitivne, bar koliko i negativne strane rada nastavnika/ca (isticati šta je dobro, i tek onda, ako je potrebno, ukazati na to šta treba unaprijediti);

- prilikom komentarisanja ili iznošenja primjedbi na rad nastavnika/ca, umjesto opštih konstatacija bolje je ponuditi alternative, konkretna rješenaja, primjere dobre porakse i sl;
- obezbijediti da nastavnici/ce osjete više parnerstva i savjetodavnog u odnosu sa nadzornikom/com;
- pronaći način da se tokom nadzora prepozna i istakne kvalitetan rad nastavnika/ca pojedinaca, npr. personalizovanjem primjera dobre prakse i sl;
- stalno jačati kapacitete nastavnika/ca za samoevaluaciju vlastitog rada;
- ramisliti o strategijama promjene stava nastavnika/ca prema nadzoru, da nastavnici/ce umjesto pritiska i eventualno straha više osjećaju korist od nadzora. Jasni i transparentni kriterijumi kvaliteta rada nastavnika/ca, fokusiranjem na pozitivne primjere u radu nastavnika/ca, partnerstvo u rješavanju zajedničkih probleme samo su neke mjere koje bi mogle ići u ovom pravcu;
- razmisliti uopšte o strategiji uticaja nadzora na kvalitet rada nastavnika/ca. Da se taj uticaj ubuduće ne ostvaruje jedino racionalno (uočavanjem nedostataka i davanjem savjeta) već i prije svega emocionalno (uvažavanjem nastavnika/ca, partnerskim odnosom, jačanjem motivacije nastavnika/ca za rad, jačanjem njegovih kapaciteta za samoevaluaciju i sl.).

PRILOZI:

Tabela 1

Pregled strukture uzorka (region, opština, škola, broj nastavnika/ca, broj nastavnika/ca koji su ušli u uzorak)

Region	Opština	Škola	Nastavnika/ca	Uzorak ispitanika	
1	2	Bar	Gimnazija "Niko Rolović"	44	11
1	2	Bar	OŠ „Anto Đedović“	27	5
1	2	Bar	OŠ „Blažo Jokov Orlandić“	56	10
1	2	Bar	OŠ „Bratstvo-jedinstvo“	11	3
1	2	Bar	OŠ „Jovan Tomašević“	11	3
1	2	Bar	OŠ „Jugoslavija“	62	9
1	2	Bar	OŠ „Mrkojevići“	26	4
1	2	Bar	OŠ „Srbija“	31	4
1	2	Bar	OŠ „Đerđ Kastrioti Skenderbeg“	20	2
1	5	Budva	Srednja mješovita škola "Danilo Kiš"	64	16
1	5	Budva	OŠ „Mirko Srzentić“	20	2

1	5	Budva	OŠ „Stefan Mitrov Ljubiša“	60	10
1	8	Herceg Novi	Srednja mješovita škola "Ivan Goran Kovačić"	80	20
1	8	Herceg Novi	OŠ „Dašo Pavičić“	63	10
1	8	Herceg Novi	OŠ „Ilija Kišić“	27	3
1	8	Herceg Novi	OŠ „Milan Vuković“	50	8
1	10	Kotor	Gimnazija	49	12
1	10	Kotor	OŠ „Ivo Visin“	15	4
1	10	Kotor	OŠ „Nikola Đurković“	21	3
1	10	Kotor	OŠ „Savo Ilić“	39	7
1	18	Tivat	Srednja mješovita škola "Mladost"	44	11
1	18	Tivat	OŠ „Branko Brinić“	13	2
1	18	Tivat	OŠ „Drago Milović“	71	10
1	19	Ulcinj	Srednja mješovita škola "Bratstvo jedinstvo"	75	19
1	19	Ulcinj	OŠ „Boško Strugar“	46	6
1	19	Ulcinj	OŠ „Marko Nukulović“	16	5
1	19	Ulcinj	OŠ „Maršal Tito“	83	10
2	6	Cetinje	Gimnazija	25	6
2	6	Cetinje	OŠ „Boro Vukmirović“	10	3
2	6	Cetinje	OŠ „Lovćenski partizanski odred“	49	5
2	6	Cetinje	OŠ „Njegoš“	43	4
2	7	Danilovgrad	Gimnazija "Petar I Petrović Njegoš"	34	9
2	7	Danilovgrad	OŠ „Blažo Mraković“	11	3
2	7	Danilovgrad	OŠ „Njegoš“	39	5
2	12	Nikšić	Gimnazija "Stojan Cerović"	81	20
2	12	Nikšić	OŠ „Braća Labudović“	48	6
2	12	Nikšić	OŠ „Braća Ribar“	58	6
2	12	Nikšić	OŠ „Dušan Bojović“	28	7
2	12	Nikšić	OŠ „Ivan Vušović“	42	5
2	12	Nikšić	OŠ „Jagoš Kontić“	30	5
2	12	Nikšić	OŠ „Janko Bjelica“	9	3
2	12	Nikšić	OŠ „Janko Mićunović“ – Moštanica	22	6
2	12	Nikšić	OŠ „Jovan Gnjatović“	17	4
2	12	Nikšić	OŠ „Luka Simonović“	61	6
2	12	Nikšić	OŠ „Mileva Lajović Lalatović“	64	9
2	12	Nikšić	OŠ „Olga Golović“	55	6
2	12	Nikšić	OŠ „Pavle Kovačević“	9	3

2	12	Nikšić	OŠ „Radoje Čizmović“	22	6
2	12	Nikšić	OŠ „Ratko Žarić“	53	8
2	16	Podgorica	OŠ „Branko Božović“	65	8
2	16	Podgorica	Gimnazija "25. maj" Tuzi	46	12
2	16	Podgorica	Gimnazija "Slobodan Škerović"	106	27
2	16	Podgorica	OŠ „18. oktobar“	8	3
2	16	Podgorica	OŠ „21. maj“	45	5
2	16	Podgorica	OŠ „29. novembar“	19	6
2	16	Podgorica	OŠ „Boško Radulović“	8	3
2	16	Podgorica	OŠ „Božidar Vuković Podgoričanin“	85	9
2	16	Podgorica	OŠ „Dr Dragiša Ivanović“	93	10
2	16	Podgorica	OŠ „Gornja Zeta“	17	7
2	16	Podgorica	OŠ „Jedinstvo“	18	4
2	16	Podgorica	OŠ „Mahmut Lekić“	79	8
2	16	Podgorica	OŠ „Maksim Gorki“	81	9
2	16	Podgorica	OŠ „Marko Miljanov“	53	9
2	16	Podgorica	OŠ „Milan Vukotić“	62	8
2	16	Podgorica	OŠ „Niko Maraš“	14	6
2	16	Podgorica	OŠ „Pavle Rovinski“	85	9
2	16	Podgorica	OŠ „Radojica Perović“	73	8
2	16	Podgorica	OŠ „Savo Kažić“	11	4
2	16	Podgorica	OŠ „Savo Pejanović“	50	8
2	16	Podgorica	OŠ „Vladimir Nazor“	53	8
2	16	Podgorica	OŠ „Vlado Milić“	55	8
2	16	Podgorica	OŠ „Vuk Karadžić“	61	8
2	16	Podgorica	OŠ „Zarija Vujošević“	27	7
2	16	Podgorica	OŠ „Đerđ Kastrioti Skenderbeg“	9	2
2	16	Podgorica	OŠ „Đoko Prelević“	17	3
2	16	Podgorica	OŠ „Štampar Makarije“	88	9
3	1	Andrijevisa	Srednja mješovita škola	19	5
3	1	Andrijevisa	OŠ „Bajo Jojić“	47	7
3	1	Andrijevisa	OŠ „Milić Keljanović“	12	5
3	3	Berane	Gimnazija "Panto Mališić"	38	10
3	3	Berane	OŠ „Donja Ržanica“	17	4
3	3	Berane	OŠ „Lubnice“	9	4
3	3	Berane	OŠ „Mahmut Adrović“	22	5
3	3	Berane	OŠ „Polica“	18	4

3	3	Berane	OŠ „Radomir Mitrović“	65	12
3	3	Berane	OŠ „Trpezi“	13	5
3	3	Berane	OŠ „Vuk Karadžić“	82	12
3	3	Berane	OŠ „Vukašin Radunović“	51	8
3	4	Bijelo Polje	Gimnazija "Miloje Dobrašinović"	47	12
3	4	Bijelo Polje	OŠ „Aleksa Bećo Đilas“	24	4
3	4	Bijelo Polje	OŠ „Dušan Korać“	55	8
3	4	Bijelo Polje	OŠ „Marko Miljanov“	53	10
3	4	Bijelo Polje	OŠ „Pavle Žižić“	29	5
3	4	Bijelo Polje	OŠ „Risto Ratković“	38	7
3	4	Bijelo Polje	OŠ „Vladislav Sl. Ribnikar“	38	7
3	9	Kolašin	Srednja mješovita škola "Braća Selić"	30	8
3	9	Kolašin	OŠ „Dr Radosav Jagoš Vešović“	12	4
3	9	Kolašin	OŠ „Risto Manojlović“	48	8
3	11	Mojkovac	Srednja mješovita škola "Vuksan Đukić"	41	10
3	11	Mojkovac	OŠ „Aleksa Đilas-Bećo“	59	8
3	11	Mojkovac	OŠ „Milovan Rakočević“	8	4
3	13	Plav	Srednja mješovita škola "Bećo Bašić"	76	19
3	13	Plav	OŠ „Džafer Nikočević“	46	6
3	13	Plav	OŠ „Hajro Šahmanović“	62	8
3	13	Plav	OŠ „Petar Dedović“	20	4
3	14	Pljevlja	Gimnazija "Tanasije Pejatović"	43	11
3	14	Pljevlja	OŠ „Boško Buha“	46	7
3	14	Pljevlja	OŠ „Dušan Ivović“	18	4
3	14	Pljevlja	OŠ „Ristan Pavlović“	48	6
3	14	Pljevlja	OŠ „Salko Aljković“	65	12
3	17	Rožaje	Gimnazija "30. septembar "	31	8
3	17	Rožaje	OŠ „25. maj“	61	10
3	17	Rožaje	OŠ „Miroslav Đurović“	11	5
3	17	Rožaje	OŠ „Mustafa Pećanin“	57	12
2	21	Žabljak	Srednja mješovita škola "17. septembar"	24	6
3	21	Žabljak	OŠ „Dušan Obradović“	23	5
3	22	Plužine	Obrazovni centar	43	11
3	23	Šavnik	Obrazovni centar	24	6

865

Tabela 2**Nastavnici/ce osnovne škole po predmetima**

OSNOVNA ŠKOLA	f	%
Razredna nastava	251	41
Crnogorski jezik i književnost (CSBH)	74	12.1
Engleski jezik	58	9.5
Matematika	49	8
Istorija	30	4.9
Biologija	20	3.3
Fizičko vaspitanje	19	3.1
Geografija	18	2.9
Hemija	12	2
Fizika	11	1.8
Likovna kultura	9	1.5
Muzička kultura	9	1.5
Informatika	9	1.5
Ruski jezik	7	1.1
Osnovi tehnike	6	1
Francuski jezik	5	0.8
Italijanski jezik	4	0.7
Crnogorski jezik kao nematernji	2	0.3
Albanski jezik i književnost	2	0.3
Njemački jezik	2	0.3
Građansko vaspitanje	2	0.3
Biologija sa ekologijom	1	0.2
Total	600	98
System	12	2
Ukupno	612	100

Tabela 3**Nastavnici/ce gimnazije po predmetima**

GIMNAZIJA	f	%
Crnogorski jezik i književnost (CSBH)	39	15.5
Matematika	28	11.2
Engleski jezik	27	10.8
Istorija	20	8
Biologija	20	8
Hemija	16	6.4
Sociologija	16	6.4
Fizicko vaspitanje	13	5.2
Informatika	12	4.8

Geografija	7	2.8
Fizika	7	2.8
Psihologija	6	2.4
Francuski jezik	4	1.6
Ruski jezik	4	1.6
Italijanski jezik	4	1.6
Likovna umjetnost	4	1.6
Filozofija	4	1.6
Albanski jezik i književnost	3	1.2
Njemački jezik	3	1.2
Latinski jezik	3	1.2
Muzicko vaspitanje	1	0.4
Total	241	96
System	10	4
Ukupno	251	100

Tabela 4

Nastavnici/ce osnovne škole i gimnazije po opštinama

	OPŠTINA	f	%
1	Bar	68	7.9
2	Ulcinj	42	4.9
3	Herceg Novi	41	4.8
4	Budva	28	3.2
5	Tivat	28	3.2
6	Kotor	25	2.9
7	Podgorica	204	23.6
8	Nikšić	98	11.4
9	Cetinje	18	2.1
10	Danilovgrad	18	2.1
11	Berane	59	6.8
12	Bijelo Polje	53	6.1
13	Pljevlja	40	4.6
14	Plav	37	4.3
15	Rožaje	35	4.1
16	Mojkovac	22	2.5
17	Andrijevica	17	2
18	Plužine	11	1.3
19	Žabljak	11	1.3
20	Šavnik	6	0.7
21	Kolašin	2	0.2
	Ukupno	863	100

Tabela 5

Odgovori nastavnika/ca osnovne škole na pitanje: Šta bi po Vašem mišljenju obavezno trebalo da sadrže budući programi obuke nastavnika/ca?

TEMA	OŠ	%
UPOZNATI OSNOVNE TEORIJE MOTIVACIJE I NAČINA MOTIVISANJA UČENIKA/CA	361	59.0
BOLJE UPOZNATI KAKO UČENIKA/CU NAUČITI DA UČI	327	53.4
BOLJE UPOZNATI PRINCIPE SAVREMENE NASTAVE/UČENJA (SAVREMENE METODE I OBLICI UČENJA)	322	52.6
OSPOSOBITI SE ZA RAZVOJ KRITIČKOG I STVARALAČKOG MIŠLJENJA UČENIKA/CA	224	36.6
BOLJE UPOZNATI SPECIFIČNE POTREBE RAZLIČITIH GRUPA UČENIKA/CA (TALENTOVANI, DJECA SA SMETNJAMA U RAZVOJU)	209	34.2
OSPOSOBITI SE ZA PRIMJENU INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA U NASTAVI	207	33.8
UPOZNATI METODE I TEHNIKE PRAĆENJA I VREDNOVANJA ZNANJA UČENIKA/CA	198	32.4
BOLJE UPOZNATI PRINCIPE CILJNOG PLANIRANJA NASTAVE	164	26.8
BOLJE UPOZNATI INDIKATORE, POKAZATELJE KVALITETA VOĐENJA PROCESA UČENJA	161	26.3
UPOZNATI TEHNIKE SUOČAVANJA SA STRESOM (STRATEGIJE PREVAZILAŽENJA STRESA)	139	22.7
UPOZNATI ZAKONITOSTI EMOCIONALNOG I SOCIJALNOG RAZVOJA UČENIKA/CA	131	21.4
UPOZNATI METODE PREVENCIJE NASILJA I ZAVISNOSTI (ZNATI OBEZBIJEDITI ŠKOLU OD TAKVIH POJAVA)	127	20.8
OSPOSOBITI SE ZA USPJEŠNO RJEŠAVANJE MEĐULJUDSKIH SUKOBA (NENASILNO RJEŠAVANJE SUKOBA)	125	20.4
BOLJE UPOZNATI CILJEVE I ISHODE UČENJA PREDMETA KOJI PREDAJETE	111	18.1
UPOZNATI KARAKTERISTIKE SPOSOBNOSTI I INDIVIDUALNIH RAZLIKA UČENIKA/CA	109	17.8
BOLJE UPOZNATI NAČINE OSPOSOBLJAVANJA UČENIKA/CA ZA PREDUZETNIŠTVO	105	17.2
UPOZNATI ORGANIZACIJU RADA U KOMBINOVANIM ODJELJENJIMA	65	10.6
OSPOSOBITI SE ZA SNALAŽENJE U ZAKONODAVNIM DOKUMENTIMA I PROSVJETNIM PROPISIMA	62	10.1
UPOZNATI KAKO IMPLEMENTIRATI PRINCIPE DEMOKRATSKOG GRAĐANSTVA U ŠKOLI	53	8.7
BOLJE UPOZNATI SADRŽAJE IZ NAUČENE DISCIPLINE, PREDMETA KOJI PREDAJETE	44	7.2

Tabela 6

Odgovori nastavnika/ca gimnazije na pitanje: Šta bi po Vašem mišljenju obavezno trebalo da sadrže budući programi obuke nastavnika/ca?

TEMA	GIM	%
UPOZNATI OSNOVNE TEORIJE MOTIVACIJE I NAČINA MOTIVISANJA UČENIKA/CA	155	61.8
BOLJE UPOZNATI PRINCIPE SAVREMENE NASTAVE/UČENJA (SAVREMENE METODE I OBLICI UČENJA)	122	48.6
BOLJE UPOZNATI KAKO UČENIKA/CU NAUČITI DA UČI	113	45.0
UPOZNATI METODE I TEHNIKE PRAĆENJA I VREDNOVANJA ZNANJA UČENIKA/CA	106	42.2
OSPOSOBITI SE ZA RAZVOJ KRITIČKOG I STVARALAČKOG MIŠLJENJA UČENIKA/CA	95	37.8
BOLJE UPOZNATI INDIKATORE, POKAZATELJE KVALITETA VOĐENJA PROCESA UČENJA	71	28.3
BOLJE UPOZNATI SPECIFIČNE POTREBE RAZLIČITIH GRUPA UČENIKA/CA (TALENTOVANI, DJECA SA SMETNJAMA U RAZVOJU)	65	25.9
OSPOSOBITI SE ZA PRIMJENU INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA U NASTAVI	64	25.5
BOLJE UPOZNATI CILJEVE I ISHODE UČENJA PREDMETA KOJI PREDAJETE	57	22.7
UPOZNATI TEHNIKE SUOČAVANJA SA STRESOM (STRATEGIJE PREVAZILAŽENJA STRESA)	57	22.7

UPOZNATI ZAKONITOSTI EMOCIONALNOG I SOCIJALNOG RAZVOJA UČENIKA/CA	56	22.3
BOLJE UPOZNATI PRINCIPE CILJNOG PLANIRANJA NASTAVE	54	21.5
UPOZNATI METODE PREVENCIJE NASILJA I ZAVISNOSTI (ZNATI OBEZBIJEDITI ŠKOLU OD TAKVIH POJAVA)	52	20.7
UPOZNATI KARAKTERISTIKE SPOSOBNOSTI I INDIVIDUALNIH RAZLIKA UČENIKA/CA	48	19.1
BOLJE UPOZNATI SADRŽAJE IZ NAUČENE DISCIPLINE, PREDMETA KOJI PREDAJETE	47	18.7
OSPOSOBITI SE ZA USPJEŠNO RJEŠAVANJE MEĐULJUDSKIH SUKOBA (NENASILNO RJEŠAVANJE SUKOBA)	42	16.7
BOLJE UPOZNATI NAČINE OSPOSOBLJAVANJA UČENIKA/CA ZA PREDUZETNIŠTVO	32	12.7
OSPOSOBITI SE ZA SNALAŽENJE U ZAKONODAVNIM DOKUMENTIMA I PROSVJETNIM PROPISIMA	21	8.4
UPOZNATI ORGANIZACIJU RADA U KOMBINOVANIM ODJELJENJIMA	18	7.2
UPOZNATI KAKO IMPLEMENTIRATI PRINCIPE DEMOKRATSKOG GRAĐANSTVA U ŠKOLI	13	5.2

Tabela 7

Predlozi nastavnika/ca za poboljšanje programa obuke i organizacije seminara

Učenje na seminaru organizovati kroz diskusije, razmjenom iskustava iz prakse, rješavanjem kreativnih zadataka, igranjem uloga, što manje predavanja.
Organizovanje seminara sa više metodike i konkretnih vježbi za nastavu fizičkog vaspitanja.
Da predavači budu dobri poznavaoци materije i da budu lica iz nastave.
Da voditelji seminara budu lica koja će da nam daju povratnu informaciju vezano za pitanja koja im mi postavljamo.
Na svim seminarima trebalo bi voditi računa o učesnicima, da njihova struka ima dodirnih tačaka sa temom seminara.
Organizovati radionice zasnovane na primjerima iz prakse.
Da bude više seminara vezanih za savremeni rad u školama.
Potrebni su konkretni primjeri primjene u učionici i sredstva za realizaciju.
Potrebno je promijeniti teme, vrijeme i mjesto održavanja seminara i obezbijediti dnevnicе i putne troškove.
Da se više organizuju seminari iz nastavnih predmeta.
Ponekad organizovati seminare po regijama (sjever), jer su se do sada uglavnom organizovali u Podgorici.
Da se seminari organizuju više puta u godini radi zajedničke saradnje i razmjene iskustva. Kao i da se organizuju po regijama.
Što bolje upoznavati nastavnike sa inovacijama u nastavi i blagovremeno ih kroz organizaciju seminara obavijestiti i upoznavati.
Treba organizovati stručne seminare, iz nastave, kao nekada.
Seminare bi trebalo organizovati mnogo češće, posebno one koji se bave stvarnim problemima iz učionice (problemi savlađivanja pojedinih vještina u jeziku).
Seminari se organizuju u centrima. Da bi odgovorili potrebama trebalo bi organizovati u većini škola, naročito škola na sjeveru.
Da seminarima obavezno prisustvuju nadzornici.
Raditi češće analize neophodnih obuka zaposlenih. Podjednako uključiti profesore stručnih i opšteobrazovnih predmeta.
Poseban akcenat bih stavila na edukaciju nastavnika koji rade sa djecom sa posebnim potrebama, jer čini se da ni samo Ministarstvo ne zna prave i potpune odgovore kako postupiti na pravi način. Provjeriti rad medicinske službe (ljekara i sl.) koji ne kategorizuju dijete na vrijeme, već zbog „prebacivanja odgovornosti“ očekuju da to uradi pedagoško-psihološka služba u školi.
Organizovati seminare na temu koju nastavnici predlažu, jer time bi nastavnici bili zadovoljeni, jer zapravo oni realizuju nastavu.
Uz korišćenje informatičke tehnologije raditi na diferencijaciji i individualizaciji kako bi stečena znanja bila više praktično primjenljiva.
Zastupljenost svih škola na nivou države. Prisustvo svih kolega ili boljih radnika.
Što više kreativnih radionica i različitih metoda uz prigodne teme koje odgovaraju nastavnim sadržajima iz pojedinih predmeta.

Na seminarima predvidjeti sadržaje koji su najbolji u nastavi.
Organizovati seminare vezane za uže specijalnosti pojedinih predmeta.
Konkretni primjeri iz prakse uz odgovarajući prethodno dostavljeni materijal.
Materijal koji će biti korišten na seminaru korisno bi bilo proslijediti polaznicima seminarara ranije, bar nedjelju dana prije seminarara.
Da budu ljudi iz učionice sa bogatim iskustvom koji će konkretno odgovarati na pitanja.
Organizovati seminare za italijanski jezik (metodiku) jer ih nema a bili bi od velike koristi.
Povezati se više sa praksom (nastavom), prezentovati iskustva profesora, smanjiti predavanja na seminararima, uticati na smanjivanje enciklopedijskog znanja a forsirati primjenljivo znanje.
Prevazilaženje problemskih situacija iz prakse, konkretno rješavanje problema ponašanja učenika na času.
Više se baviti stvarnim stanjem u učionici a ne "kako bi trebalo kad bi bilo"...
Da seminare budu organizovani u samim školama kroz razna predavanja, bliže mjestu boravka nastavnika.
Prilagoditi teme na seminaru uslovima u kojima se izvodi nastava i konkretno rješavanje istih.
Seminare organizovati onda kada su nastavnici manje opterećeni (kada nijesu planirani pismeni zadaci). Predavači moraju biti mnogo stručniji. Ne ograničavati kolege u kritikama. Više prakse, primjera...
Organizovati seminare na nivou različitih škola, gdje bi se razmjenjivala iskustva sa kolegama iz drugih škola.
Treba obezbijediti kvalitetnu literaturu i raditi primjere koji su praktično primjenjivi. Skratiti trajanje seminarara.
Da predavači rješavaju probleme koji su tema seminarara na primjerima iz prakse, a ne teorijski samo.
Da seminare traju više dana ali dnevno kraći. Organizovati makar dva puta godišnje.
Da seminare ne budu u periodu oktobra, decembra, marta i maja kada se vrši procjena znanja učenika. Takođe neumjesno je da budu odmah nakon nastave jer je nemoguće ispratiti ih u punoj koncentraciji.
Stručne seminare organizovati sa predavačima i voditeljima iz konkretne oblasti (lingvisti, matematičari). Nova saznanja iz pojedinih oblasti predložiti nastavnicima.
Veoma je važno što se dešava poslije seminarara i da li se naučeno implementira u nastavi. Bilo bi dobro naći mehanizme provjere te implementacije.
Birati teme za seminar koje se odnose na rješavanje nedoumica u praksi.
Da budu manje grupe nastavnika na seminarima (do 20 učesnika).
Dobrovoljno uključivanje nastavnika u seminare prema njihovim potrebama i ciljevima iz LPPR.
Omogućiti nastavnicima da biraju teme seminarara. Upoznati nastavnike na vrijeme sa programom sprovođenja seminarara.
Bolji efekti bi bili kada ne bi bili ograničeni vremenom (sve u jedan dan), suviše su naporni, kada bi putni troškovi bili plaćeni unaprijed (ne unazad), kada bi to bio izbor nastavnika – tema i seminarara (a ne nametnuto).
Da sadržaji seminarara budu primjenljiviji u praksi.
Teme bi trebalo biti raznovrsnije a posjetioci seminarara bi trebalo dobiti određeni didaktički materijal koji bi mogli upotrijebiti u nastavi.
Da se održavaju jednom nedjeljno u kontinuitetu i da njihovo trajanje bude najviše 6 sati kako bi mogli uskladiti privatne obaveze.
Organizovati seminare van radnog vremena kako se ne bi ometao nastavni proces.
Unaprijediti informisanost i omogućiti nastavnicima veći uticaj putem ankete, preko uprave škole.
Organizovati samo one seminare za koje postoji veliko interesovanje.
Sprovesti upitnik o temama koje bi nastavnici voljeli da čuju.
Da se seminare ravnomjerno održavaju na sjeveru i u centralnom dijelu CG.
Ono što se prezentuje na seminaru dobiti u elektronskoj formi ili drugačiji.
Uplaćivanje sredstava za putne troškove na lični račun učesnika seminarara.
Da nastavnici predlažu aktuelne teme i obuhvat seminarima i škola sa manjim brojem učenika, jer nastavničke grupe D škola, nijesu učesnici mnogih seminarara. Kao primjer – inkluzivna nastava, pored toga seminar za PRNŠ u Bijelom Polju je trajao sat, dok škole A i B su edukovane za PRNŠ više dana.
Omogućiti da seminarima prisustvuje veći broj nastavnika iz jedne škole.
Da ima više seminarara vezanih za razrednu nastavu i da nije ograničen broj učesnika.
Više seminarara po uzoru na one koji su organizovani u okviru projekta „korak po korak“.
Posvetiti više vremena svim učesnicima seminarara pojedinačno.

Dati nastavnicima konkretna uputstva koja se mogu primijeniti u učionici.
Da u svakoj opštini postoji ekipa za organizovanje seminara i na taj način svi nastavnici bi prošli obuku potrebnu za uspješan rad u školama.
Uraditi ankete za nastavnike kako bi ispitali koje vrste seminara (teme) su im najkorisnije za usavršavanje.
Trebalo bi više razmisliti o prevozu učesnika seminara koji dolaze sa sjevera.
Organizovati seminare makar dva puta godišnje sa pedagoško-psihološkim temama, ne samo sa temama uskostručnim.
Seminarima bi trebalo da prisustvuju svi nastavnici škole a njihova aktivnost u radu bi trebala da se ocjenjuje.
Seminare organizovati u vidu radionica, sa što manje teorije i predavanja.
Da teme na seminarima proizilaze iz nastavne prakse i da nastavnici sami predlažu teme za kojim se nametnula potreba.
Seminari treba da traju duže od jednog dana. Predavači seminara treba da budu iskusni profesori sa Filozofskog fakulteta a ne službenici Zavoda za školstvo, koji nemaju određeno pedagoško, psihološko, didaktičko i metodičko znanje.
Trebalo bi ih održavati u svakom gradu.
Konkretni primjeri iz prakse.
Češći seminari, sa manjim grupama.
Veća stručnost efikasnost predavača/trenera.
Teme seminara treba prilagoditi potrebama nastavnika i savremenog vođenja nastave.
Organizovati stručne seminare za svaki predmet.
Manje grupe, stručniji predavači, savremen pristup, itd.
Konkretna rješenja i predlozi za škole sa malim brojem učenika, možda i seminar za nastavnike iz tih škola.
Za svaki predmet treba odabrati odgovarajuću temu.
Više timskog rada, očiglednosti, radionice da bi zainteresovali nastavnike.
Uvesti obavezu prenošenja iskustava sa seminara članovima kolektiva prije izdavanja sertifikata uz prisustvo člana ZZŠ.
Da to što se uradi na seminaru primijeni u nastavnom procesu.
Svaki seminar bi trebao imati više modula.
Da budu besplatni za nastavnike.
Bilo bi idealno da nekada voditelji i treneri dođu u školu i održe neki ugledni/ogledni čas.
Promijeniti način vođenja seminara.
Promijeniti izbor tema.
Obezbijediti što više materijala koji će svaki nastavnik dobiti lično i tako mu biti dostupan uvijek u radu.
Obavještenje o seminarima bi trebalo stizati u školu.
Seminare prilagoditi realnoj situaciji u prosvjeti.
Uravnotežiti teorijski dio i praktičan rad.
Organizovati seminare u svim gradovima, jer jedan od razloga neposjećivanja seminara su troškovi koje pokriva nastavnik lično.
Poboljšati uslove u kojima se održavaju seminari.
Što više simulacije od strane trenera.
Demonstracija novih oblika rada.
Trebalo bi finansijski pomoći i platiti putne troškove nastavnicima. To je glavni problem.
Organizatori seminara treba da obezbijede bolje uslove rada i da pripreme više materijala koji bi nam koristio u daljem radu.
Seminare treba organizovati vikendom u toku raspusta i trebaju biti plaćeni.
Seminare treba da drže ljudi koji su uključeni u nastavu.
Pristupačnost svim zainteresovanim kolegama. (svim članovima aktiva).
Blagovremena obavještenost o seminaru.
Izmjestiti dio seminara u škole kako bi više nastavnika moglo biti uključeno u obuku.
Potrebno je više vremena za seminare.
Da se organizuju po predmetima i na jeziku na kojem nastavnici izvode nastavu.

Više materijala.
Da budu što bliže mjestu boravka – školi u kojoj nastavnici radi, posebno sa sjevera.
Trebalo bi omogućiti da više nastavnika može da prisustvuje seminarima (ne ograničavati broj, omogućiti svim zainteresovanim).
Lijepo je kad su seminari organizovani u našoj školi i kad broj učesnika nije veći od tridesetak.
Prilagođenost realnom stanju. Preporuke, metode, ideje... često je nemoguće realizovati u postojećim uslovima.
Obrađivati aktuelne teme.

Tabela 8

Pohvale dosadašnje organizacije profesionalnog razvoja nastavnika/ca

Pohvala za materijal sa seminara održivi razvoj.
Seminari su dobro organizovani, ali treba malo više pažnje posvetiti savremenim metodama i tehnikama u nastavi.
Profesorica Vida Kaščelan je dobro vodila seminare (stručno, strpljivo, predusretljiva, predana svojoj profesiji), ali bilo je i predavača koje ne mogu da pohvalim u tom smislu.
Zadovoljna sam dosadašnjom načinom seminara, ali bih voljela da se češće održavaju u mom gradu.
Što se tiče organizacije seminara zadovoljan sam. Mislim da bi trebalo više pažnje obratiti na kvalitet materijala koji se na seminarima nudi kako bi bio upotrebljiviji u nastavi.
Kao prof. engleskog jezika mislim da su seminari generalno iz mog predmeta konkretno dobro organizovani.
Zadovoljna sam, neka ih bude češće.
Nastaviti kao i do sada ali sa što više primjera iz prakse.
Ništa ne treba mijenjati. U potpunosti mi odgovara organizacija kao do sada.
Naši mentori su pokazali ono pravo što nama nastavnicima treba...
Do sada održani seminari ruskog jezika su za najveću ocjenu.
Samo nastaviti i dalje sa edukacijom nastavnika.

Tabela 9

Kritike organizacije i sadržaja seminara

Materijal koji dobijamo morao bi biti opširniji i jasniji. U njemu bi trebalo unijeti primjere iz prakse.
Nekada je tema urađena uopšteno. Kada je preciznije upućena na nastavu može se u radu primijeniti.
Previše informacija odjednom. Ambijent i prostor za održavanje seminara usavršiti kao i promijeniti pristup trenera seminara.
Seminari odgovaraju potrebama nastavnika ali treba ljudima koji su zainteresovani da prisustvuju istima to i omogućiti, a ne da godinama na seminare idu jedni te isti pojedinci, dok ostali članovi Aktiva nigdje nikada nijesu poslali.
Previše se formalizuju seminari da bi se opravdala ulaganja a stvarnih efekata malo ima. Predavači, voditelji seminara moraju biti sa kreativnošću, dinamikom govora i ponašanja i odlični poznavaoци teme o kojoj govore.
Sve je potrebno promijeniti, jer seminara iz italijanskog jezika, od kada ja radim, je možda bilo ukupno 4, a ja sam prisustvovala trima. Sadržaji su bili krajnje loši i nekorisni za praktičnu nastavu. Odnos prema ovom predmetu je krajnje neozbiljan. Izučavanje ovog jezika se ima zahvaliti nastavnicima koji su zaista entuzijasti.
Organizovanje jednodnevnih seminara nije uopšte efikasno, jer se radi puno, učesnici se premore a rezultati su lošiji. Seminari treba da traju više dana.
Trebalo bi više govoriti o primjerima i mogućnostima naših škola, a ne zasnivati na primjerima razvijenih zapadnoevropskih država.
Dovesti stručnjake a ne koristiti „prepisivačku školu“ iz regiona, pitati praktičare za mišljenje a ne one koji nijesu praktičari, koji misle da znaju šta nastavnicima treba.
Trebalo bi motivisati nastavnike da oni stvarno žele da se usavršavaju. Kod nas se ne osjeća ta želja, potreba.

Sve se svodi na formu, još jedan termin, još jedna potvrda...
Na osnovu ličnih simpatija uprave ide se na pohađanje seminara. Treba omogućiti svima.
Odabrati trenere sposobne za rad a dosta njih nije za to ni stručno niti ima smisla za takav posao.
Lako je priminjati sve u odjeljenjima gdje je sastav djece dobar a šta sa onima koji u 6, 7, 8, i 9 razredu imaju problema sa čitanjem i pisanjem. kako njih animirati i naučiti bilo čemu.
Ponašanje na seminaru prema kolegama treba da bude sa uvažavanjem.
Da direktori ne određuju ko će ići na seminare, već na osnovu planova profesionalnog razvoja omogućiti svima učešće, i da cilj seminara bude učenje a ne sabiranje poena.
Izostaviti predavanja i prezentacije koje liče na predavanja u pisanoj formi. Koristiti primjere iz prakse, obuhvatiti različite škole i praviti poređenja. Ponuditi nastavnicima konkretan materijal (štampano i u elektronskoj formi).
Izbjegavati opšte priče.
Pažljivo odabrati temu, rad organizovati tako tako da učesnici budu aktivno uključeni a ne nijemi posmatrači.
Treba omogućiti da svaki nastavnik dobije šansu da prisustvuje seminarima, a ne samo pojedinci.
Izbaciti iščitavanje slajdova. Izbaciti raznorazne igrice. Promijeniti predavače.
Da treneri koriste nove metode a ne frontalno izlaganje i čitanje slajdova.
Izbaciti igre, crtanje, lijepljenje, sjeckanje.... uključiti primjere iz prakse, istraživanja, dati nešto konkretno.

PRILOZI O NADZORU

Tabela 10

Konkretni predlozi za poboljšanje nadzora

Da ne dolaze svi u isto vrijeme.
Da se odmah poslije časa izvrši analiza, daju primjedbe i sugestije za svaki čas pojedinačno, da se više obrati pažnja na atmosferu na času, na aktivnosti djece a manje na, recimo sveske aktiva.
Da se sagleda situacija u školi – materijalna, pa da se pomogne da škola nabavi neka nastavna sredstva, didaktičke materijale, da se pruži stručna pomoć. Da nadzor bude podrška nastavniku u cilju postizanja boljih rezultata.
Da se nadzornici više usmjere na pozitivne i konkretne stvari što se tiče razvoja nastave.
Da ponekad dođu i bez najave i budu prisutni na časovima (u tom slučaju bilo bi manje „namontiranih“ časova, slika bi bila realnija).
Mogućnost online povezivanja nastavnika sa nadzornicima, tako da sve nedoumice se mogu blagovremeno riješiti prije nego što dođe do nadzora. Dakle, nastavnici bi mogli postavljati konkretna pitanja na koja bi, naravno dobijali konkretne odgovore, a te odgovore bi čitali svi nastavnici u državi.
Dolazak svih nadzornika (profesora, a ne samo onih koji su uvijek „na tapetu“ – jezici i matematika).
Nadzor treba koncipirati na drugačiji način, jer se nečiji rad ne može procijeniti za nekoliko posjećениh časova. Rezultati na testiranju učenika i mišljenje roditelja mnogo više govori o kvalitetu rada nastavnika.
Razgovor sa upravom škole o poboljšanju uslova rada nastave stranog jezika (kompjuteri, projektori, itd.).
Veće posvećivanje pažnje praktičnom radu nastavnika za vrijeme časa. Smanjiti papirologiju koja nastavnika tjera iz učionice. Zavod za školstvo opravdava svoje postojanje, ali mora postojati veća saradnja Zavoda, Ispitnog centra i Ministarstva prosvjete.
Da nadzor bude nenajavljen, da nadzornik shvati da na osnovu jednog ili dva časa ne može donijeti valjan zaključak o radu nastavnika, da uoči pozitivne strane rada i njih pohvali a uočene greške obrazloži i da da uputstva koja je moguće primijeniti shodno uslovima rada škole.
Mislím da nadzor treba prepustiti upravi škole i stručnim službama u školi. Organizovati takmičenja i provjeru znanja učenika svake godine na nivou razreda kako bi motivacija bila bolja i kod nastavnika i kod učenika. Nagradivati nastavnike i učenike.
Da više nastupaju kao savjetnici a ne kao kritičari, lovci grešaka. Da više sa osmijehom, ljubaznije nastavniku lično saopštavaju nedostatke u radu...

Nadzor treba da bude od strane direktora, pedagoga, psihologa škole a nadzornici da imaju savjetodavnu ulogu – planovi, pripreme, metode, udžbenici (više odgovora)
Ukoliko nadzornici imaju previše zamjerki na rad nastavnika i ne sviđa im se način na koji drže čas, da im na konkretnom primjeru pokažu, odn. da taj isti čas održe onako kako smatraju da treba.
Bilo bi korisno kada bismo mi profesori bili u prilici da se više upoznamo sa radom nadzornika, npr. da budemo makar na jednom seminaru gdje je on ili ona trener.
U cilju poboljšanja nadzora, nadzornici bi trebalo da budu oni koji su svoju praksu, znanje i vještine stekli u struci.
Osmisliti kontakt nadzornik – nastavnik, koji se ne bi sveo samo na jedan susret u 4 godine.
Manje subjektivnosti u ocjenjivanju, konkretne preporuke i realne u skladu sa mogućnostima i potrebama.
Da su dobronamjerni.
Da nadzornici ono što kažu usmeno, da to isto pokažu na času (primijene).
Manje papirologije – “ Nije što se uradilo, nego što se napisalo”.
Dati preporuke u skladu sa uslovima rada škole.
Da nam nadzornici donesu primjer „savršene“ pripreme za čas i da nam daju (odrede) priručnike sa preporukama.
Posjetiti više časova, više razgovarati (pojedinačno). Nadzornike upoznati prije posjete sa motivacijom učenika za učenje, sredinom i uslovima gdje žive, mogućnošću zaposlenja po završetku škole u svojoj sredini, koliko se „lučonoša“ zapošljava, itd.
Da nadzornici utiču na poboljšanje uslova za rad u vidu planiranja na godišnjem nivou, jer i oni sami daju različita mišljenja oko godišnjeg plana i programa. Kada dođu nakon 4 godine donesu novije kod planiranja, tako da i mi moramo imati precizne smjernice.
Ostvariti bolju saradnju – prijateljski odnos na relaciji nadzornik – nastavnik.
Uvažavanje i sagledavanje činjenica na terenu. interesovanje za poboljšanje uslova rada u školi.
Da komunikacija sa nastavnikom bude kontinuirana, bez obzira da li je vrijeme obilaska škole ili ne.
Više savjetodavno u smislu poboljšanja nastave, nego kritički.
Mislim da bi nadzornici prilikom obilaska nastavnika trebalo da urade individualni izvještaj za svakog nastavnika. I smatram da je svaki nadzor koristan.
Više odvojenog vremena za individualne razgovore nakon posjećenih časova. Izvođenje praktičnog časa od strane nadzornog lica.
Ne znam. Možda da njihovo mišljenje – ocjena o onima koji se ističu u radu izaziva motivaciju kroz skroman procenat povećanja ličnog dohotka za razuman period.
Više pažnje posvetiti znanju učenika (što se svakako mjerilo uspješnosti nastavnika). Manje priprema...
Predlažem da se nadzor vrši svake školske godine, kako bi postojale dvije svrhe istog.
Ocjenjivačka i konsultativna uloga nadzora, a na taj način bismo, mi profesori, imali transparentniji rad, a nadzornik bi naš rad vrednovao u kontinuitetu.
Da se održi ogledan čas od strane predstavnika Ministarstva za članove kolektiva škole.
Drugačija organizacija nadzora uz saradnju sa Centrom za stručno obrazovanje. Slati manje grupe nadzornika, a ne sve odjednom. Poslati plan posjete časovima makar dan unaprijed.
Pitam se koliko nadzornik može validno da procijeni rad nastavnika za dva časa hospitacije? Lično mislim da ne, a to je pokazala praksa.
Zbog neuslovnosti prostora u kojima se izvodi nastava, nije realno predložiti ideje o poboljšanju nadzora.
Manje kontrolisati administraciju i papirologiju a više pomoći oko nastave i rada u učionici.
Češći obilasci. Bolje upoznati rad svakog pojedinačnog nastavnika. Ocjenjivanje pojedinačno na osnovu jasnih kriterijuma.
Održavanje uglednog i oglednog časa od strane nadzornika.
Nadzor ne treba da zahtijeva pripremu za čas i ostalu papirologiju. Važnija su postignuća.
„Slučajan“ nadzor svakih mjesec dana.
Da nadzornici daju konkretne primjedbe i sugestije.
Predložila bih da se obuhvati veći broj časova, kao i da nadzor ne bude u periodu testiranja i izvođenja ocjena.

Kontinuirano praćenje rada nastavnika u određenom periodu sa istim odjeljenjem radi uvida u objektivno, uslovima diktirano realizovanje nastave.
Kada bi nadzornici umjesto ukazivanja na nedostatke, nastavnici dobili konkretne predloge kako da poboljšaju nastavni proces.
Ocjena treba da se daje individualno a ne uopšteno. Treba pohvaliti nastavnike za njihov rad i uspjeh u radu a ne tražiti samo nedostatke.
Godišnji nadzor, ogledni časovi od strane nadzornika, primjeri dobro pripremljenog testa.
Prenošenje svojih iskustava iz drugih škola. Pokazivanje primjera (npr. pripreme, godišnji plan) koje se smatraju uzornim, veća fleksibilnost u ocjenjivanju uz izbjegavanje postojećih klišea prema kojima se rad vrednuje, argumentovani savjeti i primjedbe.
Konkretne savjete i preporuke koje su realne i primjerene današnjim uslovima u školama.
Predložila bih da nadzorom budu obuhvaćeni baš SVI nastavnici škole, a ne samo neki.
Napravimo partnerski odnos i biće to na dobro za naše đake.
Posjete nadzornika su neophodne, ali mi se veoma dopada ideja da se barem jedan dio brige o kvalitetu rada prenese na samu školu.
Da nadzornici zajedno sa nastavnicima daju doprinos promjeni udžbenika.
Organizovati grupni sastanak nakon obavljenog nadzora – sučeljavanje argumenata u cilju poboljšanja rada.
Provjera znanja učenika je najbolji pokazatelj rada nastavnika.
Grupni razgovor nakon obilaska. Dobijanje pojedinačnih ocjena, a ne na nivou Aktiva.
Meni ljepše zvući savjetnik, jer očekujem savjet od istog. Savjetima i saradnjom težimo boljem.
Posjeta časovima najmanje jednom u toku klasifikacionog perioda. Redovni godišnji nadzor.
Prisustvo sjednicama stručnih aktiva, češći uvid dokumentacije stručnih aktiva, posjete časovima bar jednom godišnje.
Da ne obraćaju pažnju da li se slaže redni broj časa iz godišnjeg plana.
Prije nadzora da nas upoznaju, da nam kažu koje su naše obaveze, da budu u ulozi savjetnika.
Da nadzornici obrate više pažnje na odnos nastavnika prema učenicima (aktiviranje učenika, motivacija učenika, odnos prema djeci sa teškoćama u razvoju), nego na dokumentaciju (zapisnike, godišnje planove...).
Korektniji odnos prema nastavnicima i kvalitetnije didaktičke preporuke na osnovu konkretnih primjera dobre prakse.
Da se tačno zna šta nastavnik očekuje od nadzornika i koji su kriterijumi na osnovu kojih se nastavnikov rad ocjenjuje.
Da se pažljivo pregledaju planovi i programi rada.
Da se uvede video nadzor u svim učionicama.
Nagrađivanje profesora koji bolje i savjesnije rade povećanjem plate.
Da su kritike i sugestije više fokusirane na nastavni proces a ne na administrativne greške, tj. na papirologiju.
Da se sagledaju realni uslovi u kojima škola radi.
Više razumijevanja za nastavnike koji imaju više iskustva.
Više razumijevanja zbog okolnosti u kojima radimo.
Više pohvala za dobro odrađene časove.
Više pažnje na rad u učionici, manje papirologija.
Predložio bih da nadzornici daju smjernice za rad, a ne samo kritike.
Predlažem da u izvještaju nadzornika za svaki komentar daju ime nastavnika ili ocjenjuju pojedinačno, a ne Aktiv.
Da bude realan izvještaj.
Nadzor bez prethodne najave.
Trebalo bi uvesti testiranje učenika iz određenih predmeta i na osnovu toga provjeravati rad nastavnika. Svake godine obaviti testiranje iz nekog predmeta.
Mišljenja sam da bi nadzornici trebalo da daju nastavnicima zadatak – cilj časa koji će posjetiti, jer je u većini slučajeva taj čas planiran unaprijed i nastavnici se posebno pripremaju.
Praktična predavanja – nadzornik (naročito za one časove koji po njihovom mišljenju moraju biti konkretnije organizovani...). Primjeri dobre prakse.

Da nam pomognu u nekim nedoumicama u nastavi.
Da čas koji posjećuju ne bude presudan za kvalifikaciju nastavnika.
Češća posjeta mladim profesorima.
Mišljenja sam da bi nadzornik trebalo malo duže da ostane, tj. da bude oko nedjelju dana gdje bi imao bolji uvid u rad nastavnika i gdje bi njegove sugestije imale više koristi za nastavnika.
Nadzornici bi trebalo da podijele nastavnicima materijal (štampani, CD) koji bi kasnije nastavnici mogli koristiti u nastavi i time poboljšati svoje preporuke.
Stručan i dobronamjieran nadzornik.
Da nadzornici budu realni i objektivni.
Da bude posjeta časovima iz svih predmeta.
Davanje konkretnih sugestija za poboljšanje kvaliteta rada.
Da ne djeluju stresno.
Pojedinačno ocjenjivanje nastavnika, umjesto papirologije.
Da nam nadzornici održe po jedan čas od pripreme do realizacije
Da održe ugledni čas o savremenoj nastavi i napišu pripremu, primjer godišnjeg plana.
Veći kvalitet nastave, a manje papira.
Stručna pomoć, savjetodavan, dobronamjieran i partnerski pristup. Manje kontrolno.
Nadzor bez najave.
Obuhvaćenost svih predmeta i svih nastavnika.
Da budu što objektivniji.
Preporuke realnije i usklađene sa uslovima škole.
Da nadzornici budu ličnosti visokog nivoa filantropije, pravi intelektualci i ljudi od snažnog integriteta moralnog.
Da imaju realnije zahtjeve za organizaciju nastave.
Anketiranje učenika o kvalitetu rada nastavnika.
Godišnje testiranje učenika u cilju provjere kvaliteta rada učenika i profesora.
Potrebno je zapošljavanje iskusnih i kompetentnih profesora na mjestu nadzornika.
Sprovoditi ankete po odjeljenjima koliko su učenici zadovoljni časom i predmetom.
Moj predlog je da izvještaj nadzora ima uticaj na dobijanje i gubljenje licence za rad nastavnika.
Da nadzornik konkretno kaže nastavniku što bi valjalo unaprijediti. Dovoljno je da na kraju časa ukaže nastavniku koje bi to stvari mogle biti bolje.
Samo trebam njihovu podršku a ne kontrolu i ocjene, jer oni su do juče bili na mom mjestu.
Prepustiti kvalitet rada škole samoj školi.
Organizacija foruma ili savjetovanja na kojima bi nadzornici predstavili primjere dobre prakse.
Mislim da bi češće posjete nadzornika učinile da strah od njih bude manji a stvorila bi se i bliža saradnja u odnosima nadzornik – nastavnik, što bi doprinijelo poboljšanju kvaliteta rada.
Da nastavnik ima mogućnost da iznese neke svoje nedoumice u vezi sa organizacijom i izvođenjem nastave, kako bi mu nadzornik ponudio konkretna rješenja.
Da nadzornici u skladu sa mogućnostima organizuju povremene sastanke za konsultacije sa nastavnicima, da se usmjere na rješavanje problema, da shvate pravo stanje u učionici, jer samo tako ideje i preporuke mogu biti ostvarene.
Da nadzor predstavlja konkretne sugestije, ne ocjenu, ni kritiku, već pomoć u rješavanju problema...
Preporuke koje škola dobije treba provjeriti u kraćem vremenskom periodu da li se radi po njima. Period od 4 godine je dug.
Da se češće organizuju sastanci sa prosvjetnim nadzornicima kako bi razmotrili probleme na koje nailazimo u toku nastavnog procesa.
S obzirom da posjećuju školu jednom u 4 godine, trebalo bi da se duže zadrže (barem 5 dana).
Da godišnji plana rada bude isti u svim školama u Crnoj Gori. Sveska provjera kontrolnih i pismenih zadataka.

Da nastavni kadar ima mogućnost da da povratnu informaciju koja se odnosi na izvještaj o nadzoru.
Smatram da bi preveliki nadzor mogao izazvati kontraefekat u smislu sputavanja nastavnika da iskaže svoju kreativnost.
Da svaki nadzornik vrši uvid samo u oblasti svoje struke a ne i na druge oblasti...
Da bolje sagledaju uslove škole i socijalnu strukturu učenika.
Da nadzornici prisustvuju nastavi kod jednog prof. na više časova kako bi utisak o radu bio sveobuhvatniji... Obrazlagati u manjim grupama nastavnika. Davanje konkretnih primjera za otklanjanje nedostataka.
Da na kraju nadzora zajednički sastanak nadzornika i zaposlenih traje duže sa ciljem da konkretno istaknu sve loše i dobre strane a zaposleni da mogu da postavljaju pitanja.
Da se rad nastavnika kontroliše preko testiranja učenika jer je to pokazatelj rada. Izbaciti posjetu časovima jer su časovi koje posjećuje nadzornik drugačiji od ostalih. Čemu to?
Detaljniji razgovori sa nastavnikom tokom posjete ...
Treba pažljivo birati ljude koji su nadzornici. U svakom slučaju to moraju biti stručne, iskusne i razumne osobe iz prakse...
Mislim da se rad nastavnika može najbolje pratiti kroz rad i uspjeh učenika a nikako jednim časom nadzora.
Praćenje rada nastavnika barem tri časa u jednom odjeljenju, detaljnije komentarisanje plana, priprema časa sa nadzornikom i razmjena primjera dobre prakse.

Tabela 11

Konkretna kritika o radu nadzornika/ca

Ako već dolazite, pratite nastavu (iz jednog ili više predmeta) bar nedjelju dana a ne jedan čas.
Nadzornici bi trebalo biti stručni saradnici a ne lovci na greške.
Nadzornici su uglavnom orjentisani na greške i nedostatke...
Da nadzornici budu bolje pripremljeni i malo objektivniji jer dešava se da u četiri oka pričaju jednu priču a u izvještaju drugu.
Da nadzornik za svaki predmet održi „savršen čas“ i napiše „savršenu pripremu“ a mi da se pridržavamo toga. Uvijek imaju primjedbu na te elemente.
Da ne postoji nadzornik već stručni saradnik, neko ko se potvrdio u praksi... oni svoju platu ne zaslužuju!
Nastavnici škole treba da ocjenjuju rad nadzornika, jer se odnos prema nastavnicima i stručnost drastično razlikuje od nadzornika do nadzornika. Nadzor u razrednoj nastavi treba da vrši osoba koja je izvodila taj vid nastave.
Da ne zaborave da mi nijesmo njihovi učenici.
Da vidim čas nadzornice kao mentora, kao uzor, sa novim metodama.
Veća objektivnost, manja nadmenost i veća stručnost.
Bilo bi potrebno da nadzorna služba daje više savjeta, stručnog mišljenja, uputstava za rad u vezi organizacije nastave i učenja, a ne samo da posmatra čas i piše zapažanja o njemu. Nadzornik bi trebao biti saradnik u nastavi, posebno nastavnicima početnicima.
Da ocjene nadzornika budu realnije i pravednije za sve predmete a ne za pojedine strožije a za pojedine blaže.
Za svojih 16 godina rada NIKADA niko nije došao da vidi kako radim (mislim na italijanski jezik). Za engleski da. Ja u principu nemam uopšte problem sa nadzorom i nadzornicima. Ja to ne shvatam kao „policijski čas“. Jedino što bi trebalo raditi na osvježavanju i nastavnika i nadzornika da je to partnerski rad. Što se mene tiče najviše me opterećuje dokumentacija koja je bitnija nego ono što se dešava u praksi.
Da se usaglase kriterijumi nadzornika, da se pisani izvještaj koji se šalje školi odnosi konkretno na nastavnika, a ne na predmet.
Nisam za to da se ukine nadzor, ali bi oni koji vrše nadzor morali biti ljudi iz prakse, sa više poznavanja uslova rada u školi a manje sitničarenja oko papirologije. Profesori su se pretvorili u pisare a sve manje su profesori. Ne mislim pri tom na obavezne pripreme koje nastavnik mora da ima. Mnogo se toga može imati „našminkano“ a da je suština drugačija. Napravite dobar izbor nadzornika. On treba da je saradnik a ne

kritičar (čast izuzecima).
Češći dolazak nadzornika, ali u ulozi savjetnika koji će biti prisutan na časovima i analizirati čas. Mislim da smo se u mnogome sveli na formu i ispunjavanje nekih anketa, dnevnika i sl... Zapostavljena je komunikacija, profesionalni razgovori i razmjena dragocjenog iskustva iz prakse.
Da savjetuju a ne da diktiraju.
Da nadzornici znaju i da pohvale.
Da u najmanju ruku nadzornik razumije jezik na kojem se odvija nastava.
Potreban je kolegijalni pristup. Obrazloženja i preporuke da budu konkretniji.
Da budu više partnerski nastrojani i da uočavaju i ističu sve dobre i loše strane u radu profesora.
Nadzornici koji ulivaju povjerenje a ne strah...
Praćenje nastavnika kroz duži vremenski period. Uvažavanje svih aspekata rada, bolji uvid u rad nastavnika, jer dosadašnji su svi površni i obično se zasnivaju na papirima. Nadzornik mora biti zainteresovana osoba, ne osoba koja isključivo traži greške. Nadzornik treba primjetiti dobre stvari koje nastavnik radi. Pratiti i vrednovati a onda savjetovati. Nadzornik nastavniku treba reći šta je dobro u njegovom radu, ne samo tražiti greške i nedostatke koji su obično za kvalitet nastave zanemarljivi. Nastavniku treba biti jasno što se od njega traži i šta se vrednuje od strane nadzornika – kvalitetna nastava ili „kvalitetno zadovoljena forma“.
Da ne komentarišu mnogo školsku zgradu, dvorište i sl, već rad nastavnika na času i usvojena znanja učenika.
Odnos na nivou nadzornik – nastavnik da se zasniva na konstruktivnim savjetima od strane nadzornika
Usklađivanje indikatora.
Da eliminišu nadmenost i nervozu u ličnom nastupu.
Nadzornica se nije udostojila da da prokomentariše ni jedan moj održani čas, tako da se pitam koja je korist od nadzora...
Da usaglase kriterije.
Da nadzornici na ličnom primjeru pokažu nastavnicima kako izgleda nastavni čas.
Smanjiti tenziju pred nadzor, obrnuti je u pozitivnu kreativnost.
Da se zamijenimo na mjesec dana da nam vi uradite posao meodernizacije i poboljšate kvalitet nastave.
Treba više pažnje posvetiti na suštinu, manje na formu, nijesu planovi, pripreme najbitnije...
Mislim da nadzor ne utiče na kvalitet nastave.
Posebno je važno za razrednu nastavu da u nadzor dolaze kompetentne osobe.
Da nadzornik ima iskustva u školi koju posjećuje. Nadzornik bi trebao biti neko ko će nas uputiti kako da implementiramo principe reforme, ne vraćajući se na zastarjele metode.... Nadzornik bi trebalo da ima empatiju kako prema djeci tako i prema kolegama nastavnicima, a ne samo da od njega primamo kritiku... upravo je zbog toga strah od nadzora. U izvještajima vrlo rijetko nailazimo na pohvale, dok se krtitike i kod najvećih ocjena samo ređaju...
Zvanje nadzornika može dobiti samo stručnjak... a nikako da se dobije ovo zvanje po nekim drugim osnovama...
Mislim da je potpuno nebitno da li nastavnik ima dovoljan broj priprema. To nije mjerilo rada.
Ukinuti posjetu času od strane nadzornika jer je uvid u rad nastavnika moguć na osnovu pisane pripreme, godišnjeg plana, odjeljske knjige, postignuća...

Tabela 12

Konkretno pohvale nadzoru

Smatram da je dosadašnji nadzor dobar i realan.
Mislim da je dosadašnji nadzor dobar i stručan i da treba što više saradnje u ostvarivanju postignutih ciljeva.
Da bude kao i do sada. Što više prenijeti sopstvena iskustva i vještine. Analizirati jake strane i one koje treba usavršavati.
Zadovoljni smo vašim radom koji je više u službi savjeta za bolji rad.
Da i dalje uloga nadzornika bude saradnička, savjetodavna sa kreativnim pristupom.
Veći akcenat i pažnja su potrebni na praćenju i vrednovanju znanja učenika.
Nemam primjedbi na nadzor.

Mislim da nadzor radi dobro.
Što se kvaliteta nadzora tiče, ne treba ništa mijenjati.
Da nastave sa istim načinom rada jer su zaista konkretni u izvještajima, daju korisne savjete.
Moja saradnja sa nadzornicima je odlična.
Dešava se da su preporuke neadekvatne uslovima rada škole.
Mišljenja sam da prije posjete časovima nadzornik treba da održi sastanak sa stručnim aktivom kako bi čuli sa kojim problemima se suočavaju nastavnici, pa tek onda obići čas. Nakon toga ponovo održati aktiv i zajedno doći do određenih preporuka.
Na osnovu jednog časa ne može se procjenjivati rad nastavnika.
Da se svi posjećeni časovi pojedinačno obrazlože a ne na nivou aktiva.
Pri konačnoj ocjeni nastavnika konsultovati direktora i pedagošku službu jer oni hospituju i imaju uvid u rad svakog nastavnika.
Do sada je bio korektan nadzor, profesionalan a moja preporuka je da se nastavnici pojedinačno ocjenjuju, a ne ocjena na nivou Aktiva.
Lično sam imao veoma uspješnu saradnju sa nadzornicima. Nakon njihove posjete (naročito posljednje) poboljšani su uslovi rada...
Nastaviti i dalje sa ovom praksom.
Ne treba ništa mijenjati, sasvim je u redu dosadašnji rad nadzornika.
Nastavite rad sa obostranim zadovoljstvom.
Korektnu, srdačnu i profesionalnu saradnju kakvu ja imam sa svojim nadzornikom.
Ja ne bih ništa mijenjao. Moj odnos sa nadzornikom je jako korektan, povećao mi je samopouzdanje.
Nadzornici moraju da postoje... moja iskustva do sada su bila pozitivna. ipak mislim da bi neki nadzornici trebalo poboljšati svoje vještine komunikacije. Postoji odlična strana literatura o nadzoru koju bi svaki nadzornik trebalo da prouči.
Ja sam u potpunosti zadovoljan radom nadzornika.

Tabela 13

Različiti kriterijumi vrednovanja nadzornika/ca u fazi nadzora

Da pripreme za čas budu u elektronskoj ili pisanoj formi.
Kako treba da izgledaju godišnji i mjesečni planovi (formulari).
Način pisanja pisanih priprema i ciljno planiranje.
Neki su za tradicionalnu nastavu a neki za stari metod nastave pa su malo kontradiktorni.
Pisanje „aktivnosti“ u mjesečnim i godišnjim planovima. Neki zahtijevaju kao obavezno, dok drugi sugerišu da se to ne piše.
Godišnji planovi, dopunska nastava. Pripreme su lična stvar nastavnika, potrebno je da ih ima, ali u onoj formi koja njemu odgovara.
Način ocjenjivanja (zaključivanje ocjena).
Pošto ne postoje tačno utvrđeni obrasci za godišnje planove i pripreme nastavnika, sugestije i zamjerke su kod različitih nadzornika takođe različite, što zbunjuje nastavnika.
Npr. neki nadzornici detaljno listaju moje pripreme te ih upoređuju sa dnevnikom i stavljaju mi izostavljene datume, dok drugi to uopšte ne primjećuju, neki mi dozvoljavaju koncept – pripreme, dok drugi traže školsku pripremu.
Jedan nadzornik kaže ovako bi trebalo a drugome se to ne sviđa – već treba drugačije, i sl.
Neki nadzornici kažu „Pripreme su obavezne, pa ako imate od ranijih godina“, drugi kažu: „ Pripreme su vaša lična stvar i neću ih gledati“. Oba mišljenja su meni OK. Pripreme ne pišemo zbog nadzornika, već zbog nas samih.
Npr. neki nadzornik smatra da je u učionici ili previše plakata na zidovima, a neki kažu da je potrebno još više.

Uskladiti mišljenja i savjete za određene situacije u učionici. Npr. djeca su suviše mirna, ili djeca su nemirna, ili djeca treba da se slobodno kreću i sl.
Organizacija časa.
Aktuelni nadzornik iz mog predmeta nije pregledao sveske učenika sa obrazloženjem „to nije praksa“.
Nadzornici nijesu imali prigovor na veliki broj neocijenjenih učenika u odjeljenju sa više od 40 učenika.
Aktuelni nadzornik nije održao savjetovanje – razgovor (zajedničko) nakon izvršenog nadzora. Aktiv je ocjene nadzornika saznao tek kad su došle u pisanoj formi.
Između nadzornika nema usaglašenosti o rješavanju konkretnih pitanja iz nastave.
Isti godišnji plan jedan nadzornik ocijeni kao uspješan a drugi ne zadovoljava.
Da nadzornici izrade jedinstvene godišnje planove rada. Planove bi svaki nastavnik prilagodio uslovima u kojima radi.
Da imaju približno ista mišljenja što se tiče nadzora svih oblasti u školi.
Usaglašenost stavova.
Mišljenja o radu nastavnika koja su rečena nastavniku usmeno treba da budu istovjetna dijelu Izvještaja, a ne suprotna. Osoba koja je u nadzoru trebalo bi da je upoznata sa sadržajima seminara.
Da svi nadzornici primjenjuju iste kriterijume u radu.